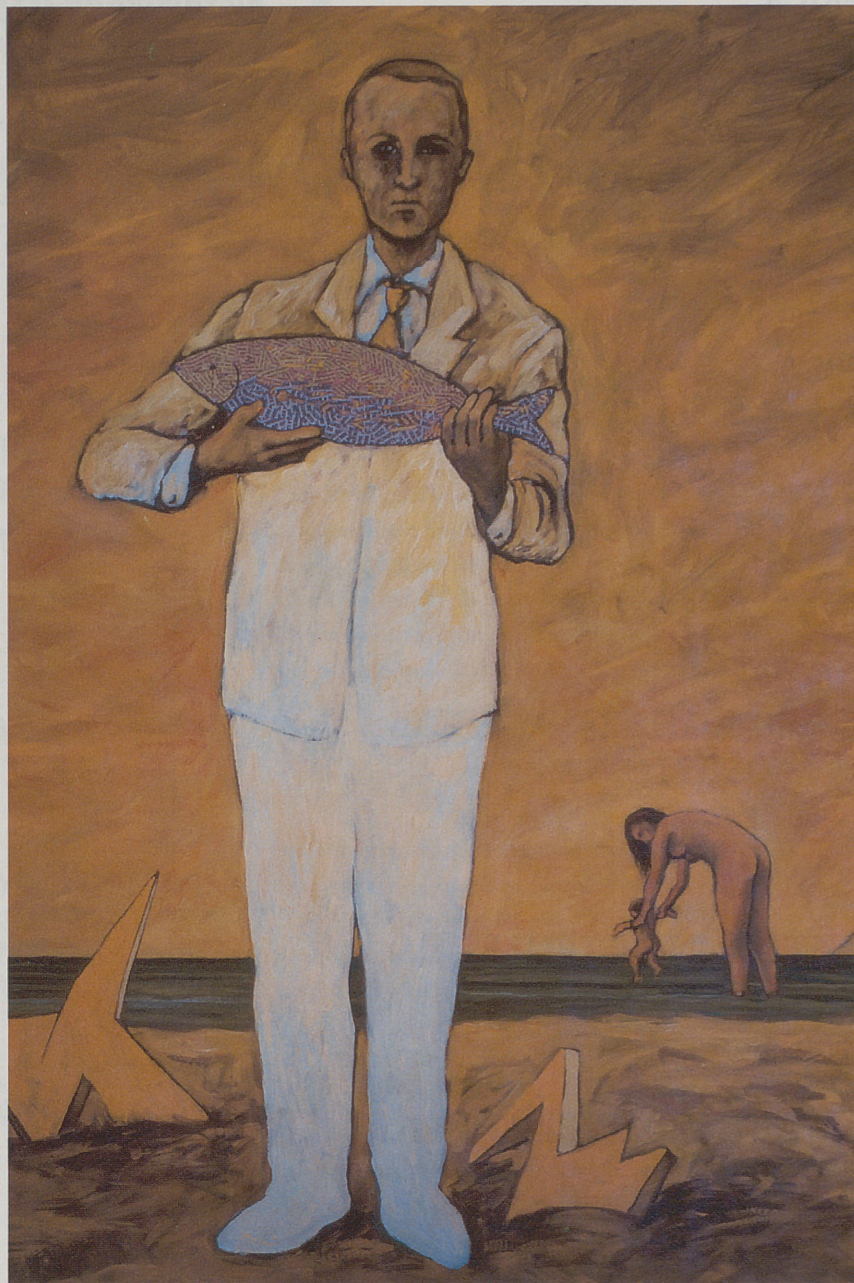

Lluc

NÚM. 798 / 1997

450 Ptes. (IVA inclòs)

Andreu Terrades, pintor

Quatre aportacions al coneixement sociolingüístic

Lluc i Montserrat

GRUP SOCIAS Y ROSSELLÓ

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ**

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**MAQUINÀRIA PER A LA INDÚSTRIA,
CONSTRUCCIÓ, EINES, PERNS,
ACER...**

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL
ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ**

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

DEPARTAMENT TÈCNIC

**CENTRAL MAYORISTA ELECTRODOMÈSTICOS
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
QUADRES ELÈCTRICS**

**CENTRALITZACIÓ COMPTADORS,
QUADRES DISTRIBUCIÓ, QUADRES
PROTECCIÓ, EQUIPS AUTOMÀTICS,
P/COMPENSACIÓ ENERGIA REACTIVA**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
LLAUNERIA**

**DISTRIBUÏDOR LLAUNERIA,
AIRE CONDICIONAT, SANITARIS
I MOBILIARI DE BANY**

El millor servei a la seva disposició

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**
Magatzem General i Vendes:
Gran Via Asima, 3 - Tel. 43 00 34
Nuredduna, 3
Tels. 46 23 00 - 46 28 00
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**
Poligon Industrial
Cap Negre
Tel. 36 68 15

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**
C/. Bisbe Abad y Lasiera, 48
Tel. 31 09 93

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**
Nuredduna, 3 - Tel. 46 23 00
Gremi Ferrers, 38 - Tel. 43 14 12
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**CEMESA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**
Gran Via Asima, cant. Gremi Ferrers
Tels. 43 23 74 - 43 23 75

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.**
Gremi Ferrers, 38
Quadres elèctrics:
Tel. 43 10 84
Llauneria:
Gran Via Asima, 3
Tel. 43 00 86

LLUC

REVISTA BIMESTRAL
ANY LXXVII
MAIG-JUNY 1997
Núm. 798

Informació i correspondència

Revista LLUC
Plaça Pelegrins, 1
07315 Lluc (Mallorca)
Tel. (971) 51 70 25
Fax (971) 51 70 96
Apartat de correus 619
07080 Palma (Mallorca)

Director

Damià Pons i Pons

Conseller Delegat

Ramon Ballester i Vives

Consell de Redacció

Gaspar Alemany i Ramis
Josep Amengual i Batle
Francesc Bujosa i Homar
Miquel Gayà i Sitjar
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Leonard Muntaner i Mariano

Administradors

Joan Arbona i Colom
Josep Riera i Vila

Subscripcions: 2.500 ptes. anuals
Estranger: 3.100 ptes. anuals
Preu d'aquest exemplar: 450 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Il·lustració de la portada:

Reproducció d'una obra
d'Andreu Terrades

Edició realitzada per

Taller Gràfic Ramon
Jaume Balmes, 43 • Tel. 75 44 32
07004 Palma (Mallorca)
E-mail: tgramon@mx3.redestb.es

Dipòsit Legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

S U M A R I

Pàg.

2

El Plenari del Consell de Mallorca va acordar que a partir d'enguany el 12 de setembre fos la Diada oficial de l'illa. Ara es tractarà d'incorporar a aquesta festa «inventada» tots aquells elements –històrics, culturals i religiosos– que li puguin donar un contingut commemoratiu que sigui coherent amb la identitat nacional de l'illa.

3

Joan Melià analitza quatre llibres importants que tenen un tret en comú: tracten des de perspectives diferents el fet lingüístic en relació als seus usos socials. En són autors els professors Bernat Joan, Gabriel Bibiloni, Isidor Marí i Brauli Montoya.

6

Andreu Terrades, pintor. Sí, un dels artistes plàstics de la generació mallorquina dels setanta que ha fet una obra més personal i més imaginativa. L'entrevistem a fons J. Arrom, R. Díaz i J. Melià.

13

El filòsof Mateu Cabot reflexiona sobre les potencialitats del llenguatge i en concreta la seva utilització en l'àmbit de les literatures anomenades –cadascú sabrà per quina raó– «depriments».

16

Digau? Les llengües en contestar el telèfon. Els camins per investigar les actituds i els usos lingüístics dels ciutadans de les Balears són ben diversos i, si es recorren amb rigor, igualment profitosos. Lluïsa Viver i altres estudiants ofereixen

18

El jesuïta Ramon Orlandís, germà del poeta Pere Orlandís, és un gran desconegut, malgrat haver tengut una influència important en determinats ambients del pensament religiós, sobretot a Catalunya. Miquel Ferrer Flórez ens en parla i, a més a més, ens dona a conèixer una sèrie de poemes seus que són prou interessants.

24

Josep Amengual tracta el tema de les relacions entre els monestirs de Montserrat i Lluc. Fent ús d'una àmplia documentació, demostra els paral·lelismes que hi ha hagut entre ambdós al llarg dels segles.

32

Sebastià aporta a la secció *L'ESGLÉSIA NOSTRA* una nova reflexió sobre el Sínode, els seus continguts i el seu procés de realització.

34

A *LA CIUTAT DELS LLIBRES* la professora Carme Bosch parla del llibre *Lectures de Maria Antònia Salvà*, una obra internament diversa i desigual però d'interès notable.

35

Al *MOSTRADOR* presentam un bon con-

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5103702060

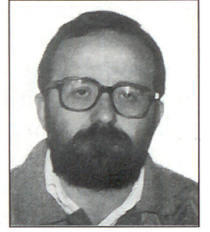
EL 12 DE SETEMBRE, DIADA DE MALLORCA

El Plenari del Consell de Mallorca del passat 5 de maig va decidir que a partir d'enguany se celebrarà la Diada de Mallorca el 12 de setembre. L'acord comptà amb el vot favorable del PP, el PSOE, UM i IU. El grup nacionalista PSM hi votà en contra. El debat tan sols anecdòticament pot ser reduïble a una qüestió de dates. El contingut de fons era tot un altre: es tractava d'oficialitzar institucionalment la data que la nostra història havia triat com a diada de l'illa —aquest és el cas del 31 de desembre—, o bé s'havia de prescindir de la tradició històrica i «inventar» una celebració a partir del no-res. Es va optar pel segon camí. El 12 de setembre de 1276 fou quan el rei Jaume II va fer el jurament de la Carta de Franqueses. Un esdeveniment important protagonitzat per un rei que va ser decisiu en la construcció i consolidació d'una Mallorca cristiana, de llengua i cultura catalanes i inserida plenament dins els valors —positius i negatius— de la civilització occidental. Ara bé, malgrat la importància del fet del 12 de setembre i de l'obra de govern del rei Jaume II, la memòria col·lectiva del poble de Mallorca no els havia donat al llarg dels set segles transcorreguts cap rellevància especial. Per això, per molt que cercàssim no podríem trobar cap precedent ni un en el nostre passat històric d'actes commemoratius d'aquestes efemèrides. Els mallorquins, de qui hem conservat una memòria viva és del rei En Jaume i dels actes del 31 de desembre de 1229 que ell va protagonitzar. Ha persistit al llarg del temps la consciència del seu paper de fundador, de ser la fita que marca l'inici del cicle històric dins el recorregut del qual la Mallorca d'avui encara continua existint i avançant.

La defensa com a diada de Mallorca d'una data commemorada al llarg dels segles era coherent amb la concepció de l'illa —i igualment de les altres illes de l'arxipèlag—

com una terra que té tots els trets necessaris per esser considerada nacionalitat històrica. Això vol dir que és depositària d'uns drets a l'autogovern que deriven de la seva condició de poble amb identitat, llengua i cultura diferenciades, i d'un passat de sobirania política plenament exercida, de la qual mai cap instància de govern que fos representativa de la col·lectivitat en va fer una renúncia voluntària. Esperem que la invenció del 12 de setembre com a diada no respongui a l'afany d'inventar-se una Mallorca que tenguí ben poc a veure amb la que va quedar configurada en els seus trets primordials fa més de set-cents cinquanta anys. Esser mallorquins, des d'aleshores, i sempre i quan considerem que esser-ho és alguna cosa més que una qüestió de veïnatge administratiu, ha implicat tenir la llengua catalana com a vehicle personal i col·lectiu de comunicació i una determinada identitat cultural bàsica. A més d'una cosmovisió i unes interdependències ben característiques.

Els grups que triaren el 12 de setembre —una elecció legitimada per l'exercici de la democràcia, és clar— haurien de tenir la sensatesa d'incorporar al contingut de la festa dues referències que coincideixen en aquell mateix dia i que sí que han estat objecte de festeig des de fa molts d'anys. Ens referim a la commemoració del desembarc de les tropes del rei En Jaume a Santa Ponça i a la celebració de la festa de la Mare de Déu Lluc, la qual és evident que és percebuda pels illencs com a patrona de l'illa. Tan sols si aquests dos fets s'incorporen al programa del 12 de setembre serà possible que la diada sigui percebuda com una celebració amb contingut per part de tots aquells que volen que el dia de Mallorca sigui alguna cosa més que un acte d'aparences i que, en canvi, serveixi per a crear consciència de mallorquinitat i per a originar actituds actives de reivindicació dels nostres drets nacionals. ■

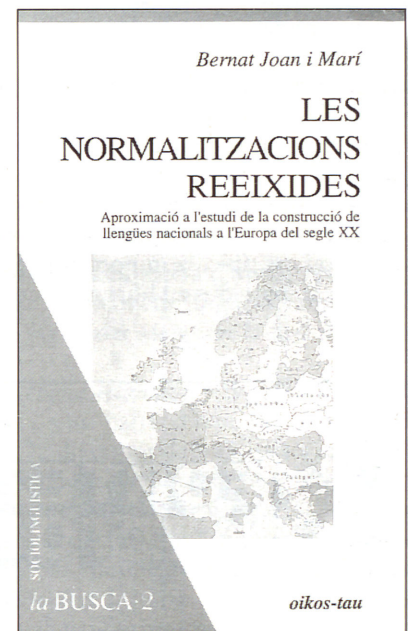
Quatre aportacions al coneixement sociolingüístic

La regressió espacial o funcional d'unes llengües per la pressió d'unes altres, reduint-ne l'abast geogràfic o fent-les desaparèixer, i la modificació de l'estructura interna de determinades llengües per la influència d'unes altres són fenòmens que van lligats a la història de la humanitat des dels orígens més remots, de tal manera que darrere la història de les llengües del món no hi ha gaire cosa més que la història de successius i constants conflictes lingüístics, paral·lels a relacions de domini social, militar, polític o econòmic.

A pesar d'aquesta històrica «universalitat» del fenomen, en els darrers temps el contacte de llengües va adquirint cada vegada més incidència constant sobre la pràctica totalitat de les persones, com a mínim en la societat occidental. Per una banda, la forta expansió dels mitjans de comunicació i de transport de tota mena fa que per a molts d'individus sigui pràctica quotidiana l'ús, passiu i/o actiu, de diverses llengües; d'altra banda, al marge d'aquesta dimensió personal del conflicte lingüístic, la creixent expansió d'organismes supranacionals de diversa base (política, cultural, econòmica, etc.), que abasten territoris heterolingües, obliga a plantejar-se l'ordenació del seus usos lingüístics. No és estrany, doncs, que l'estudi d'un fenomen que de cada vegada afecta de manera permanent i general un major nombre de llengües desperti un elevat interès en molts d'àmbits.

La comprensió global de les implicacions del contacte lingüístic suposa, com tot coneixement sobre el comportament humà, l'anàlisi d'una complexíssima relació de factors d'ordre molt divers (mental, individual, grupal, macrosocial, polític, econòmic, etc.).

La complexitat del fenomen esdevé extrema quan, en casos com el català, aquests factors de conflicte lingüístic s'afegeixen a societats en què actuen amb contundència els que

fins ara n'eren considerats generadors gairebé exclusius (moviments poblacionals i submissions polítiques).

Aquest entramat de relacions suposa un alt grau de dificultat per a la comprensió, que es posa en evidència, per exemple, en haver de transformar-la en directrius encaminades a redreçar processos de substitució lingüística. No és estrany, doncs, que en àrees com la catalana abundin estudis, d'abast i enfocament diversos, destinats a explicar el conflicte lingüístic o a facilitar la incidència sobre el procés. Estudis que, en molts de casos, no han fet més que avançar-se en el plantejament de qüestions que ben aviat afectaran totes les llengües europees (drets lingüístics individuals i col·lectius, ensenyament plurilingüe, llengües territorials i llengües majoritàries, legislació igualitària, etc.)

En aquest entorn s'ha d'explicar l'aparició en poc temps de quatre estudis, d'autors illencs de naixença o de residència, sobre la situació de la llengua catalana. Un fet a destacar d'a-

quests estudis és que, en gairebé tots els casos, se centren en el cas català global i que, en conjunt, cobreixen una àrea prou àmplia del camp d'estudi, des de la descripció qualitativa del procés de substitució lingüística fins als models d'intervenció política, passant per la funció i construcció de l'estàndard, les perspectives que s'obren a les llengües amb la integració europea, etc. Ens referim a les obres de Gabriel Biliboni (*Llengua estàndard i variació lingüística*. Eliseu Climent, editor; València, 1997), Bernat Joan (*Les normalitzacions reeixides*. Oikos-tau; Barcelona, 1996), Isidor Marí (*Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. Universitat de València; València, 1996) i Brauli Montoya (*Alacant: la llengua interrompuda*. Editorial Denes; València, 1997).

LA INTERRUPCIÓ GENERACIONAL DE LA LLENGUA

Brauli Montoya, a *Alacant: la llengua interrompuda*, estudia les causes per les quals els progenitors deixen d'usar la seva llengua amb els fills en un context en què la regressió de la llengua pròpia es troba en un procés prou avançat. Després d'un capítol en què situa la mort de les llengües com a fenomen d'abast mundial i descriu la situació sociolingüística de les principals ciutats catalanes, analitza la situació de la capital alacantina a partir de dades objectives i, l'aportació més destacable, de la visió que en tenen els mateixos ciutadans, protagonistes actius o passius del canvi lingüístic.

Entre altres virtuts aquesta obra serveix per subratllar, mitjançant un cas típic, la importància que la pressió de l'entorn té sobre els individus a l'hora d'haver de prendre decisions re-

latives als comportaments lingüístics individuals i a la valoració dels diversos factors que hi interactuen. En processos avançats de substitució lingüística sembla clar que el temor de pertànyer a la minoria accelera la deserció, conscient o no, dels individus del grup en regressió.

La situació extrema que ofereix la ciutat d'Alacant, on el redreçament sembla extremadament difícil (sobretot en les circumstàncies polítiques i socials actuals), posa en evidència factors i elements que es donen de forma més atenuada a tota l'àrea lingüística i que, sens dubte, han de ser tinguts en compte a l'hora d'intervenir sobre la situació sociolingüística.

L'autor, coneixedor de l'estat del català a tot el seu territori, a més de denunciar la falta de projecte polític de normalització per a la ciutat d'Alacant, conclou l'estudi comentant el tractament, de difícil aplicació, que J. Fishman considera adequat per recuperar lingüísticament societats que presenten un estadi avançadíssim de substitució de la llengua pròpia, i aportant algunes propostes d'intervenció institucional.

MODELS DE NORMALITZACIÓ PER CAPGIRAR EL PROCÉS DE SUBSTITUCIÓ

Amb freqüència la situació de la llengua catalana ha estat comparada amb la que travessen altres llengües minoritzades, moltes de vegades en situacions més crítiques (occità, basc, bretó, gaèlic...), o amb la de les llengües d'estats plurinacionals que reconeixen l'existència de la seva diversitat (Bèlgica, Suïssa, Canadà... i, abans —ara ja no, per raons òbvies—, Iugoslàvia).

Bernat Joan a *Les normalitzacions reeixides* presenta una síntesi de la tesi doctoral suggerida pel convenciment que, seguint la via actual, fruit d'una estratègia equivocada, la llengua catalana no assolirà la normalització, sinó que, a pesar d'alguns avanços plausibles en determinats sectors, l'avanç cap a la substitució és irremissible, com mostra, per exemple, que la generació amb menys catalanoparlants sigui la dels joves. En aquesta línia, l'autor defensa que les principals referències per a la normalització de la llengua catalana no s'han de cercar en els models anteriors, sinó, evidentment, en aquelles llengües europees que a finals del segle passat o començaments de l'actual es trobaven en una situació molt avançada de substitució lingüística i que, en l'actualitat, ha aconseguit esdevenir normals en el seu territori, a través de processos que l'autor explica individualment.

Els principals casos de normalització lingüística que destaca són els del finès, l'hongarès, l'islandès, el noruec, el polonès, el txec i el cas de «resurrecció lingüística» de l'hebreu. Es tracta, doncs, de llengües nacionals de societats que, més prest o més tard, han assolit la sobirania política i han pogut aplicar la planificació lingüística adient als seus objectius.

En la seva exposició l'autor evidencia l'estreta relació que hi ha entre la construcció de llengües nacionals i la construcció de les nacions i determina l'orientació que cal seguir a la comunitat catalana per superar el que anomena «patologia de la minorització».

ELS CANVIS QUE SUPOSA LA INTEGRACIÓ EUROPEA

Com ja hem assenyalat, la unió europea pot fer variar granment l'estabilitat i vitalitat no sols de les llengües «minoritàries», sinó de totes; fins i tot d'aquelles llengües que fins

FORTEZA TOBAJAS, S.A.

Distribuïdor de Cambres de Bany,
Calefacció i Aire Condicionat

Roca

Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22
Tels. 29 60 01 - 29 47 95 • Fax 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15
Tels. 46 28 34 - 46 15 49 • Fax 46 29 69
07006 Palma - Mallorca

ara semblaven inalterables gràcies a la protecció estatal de què gaudeixen i al nombre de parlants amb què compten.

La regulació de l'ús de les llengües en el marc comú de relació ja ha estat objecte d'interès des de la perspectiva de les llengües estatals a causa de la voluntat de preveure les repercussions que se'n poden derivar, però encara esdevé de major transcendència per a totes aquelles llengües que no gaudeixen de protecció estatal. De fet, el sentit que prengui la recerca de l'equilibri lingüístic europeu pot suposar el reforçament d'algunes llengües fins ara marginades per la legislació estatal o accelerar-ne la desaparició definitiva.

En el llibre d'Isidor Marí (*Plurilingüisme europeu i llengua catalana*) podem trobar-hi una anàlisi detallada, des de la perspectiva catalana, de molts dels factors que s'han de tenir en compte en enfocar el tema des d'aquest punt de vista. La transcendència de les grans ciutats en la perduració de les comunitats lingüístiques, els efectes previsibles de la unió europea sobre l'educació i l'aprenentatge de llengües, el marc informatiu i la producció cultural, l'intervencionisme institucional, la imprescindible projecció exterior de la realitat catalana i propostes possibles d'articulació són els principals temes que l'autor tracta en els textos que ha aplegat en aquesta obra. També hi podem trobar oportunes reflexions sobre la relació entre llengua i identitat cultural i ètnica, el fals igualitarisme lingüístic que es vehicula en determinada legislació comunitària o la necessitat de situar la reflexió sociolingüística i les accions de planificació en el marc europeu per poder intervenir, des de l'òptica catalana, en el debat sobre l'ordenació lingüística comunitària que tan decisiva ens pot ser.

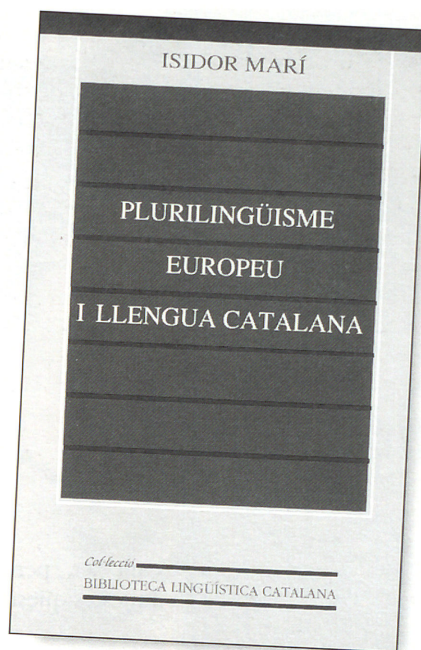
A més, l'acompanyen una sèrie d'annexos en què es recullen diversos documents i textos legislatius de referència rellevant en aquest context.

Tots els capítols del llibre tenen la virtut de vehicular el pensament que té un autor que combina el coneixement sociolingüístic teòric, la vocació política i l'experiència, des de la seva tasca en Direcció de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, de la planificació d'intervencions destinades a normalitzar la llengua catalana.

EL MODEL DE LLENGUA

Una de les passes imprescindibles en el procés de normalització lingüística és la determinació del model lingüístic comú a tota la societat. L'assumpció de les funcions bàsiques d'identificació simbòlica dels parlants a través d'aquest model i d'element compartit per tota la comunitat són inevitables per assolir la normalitat, ja que, en cas contrari, aquestes funcions són desenvolupades per una altra llengua.

Els problemes principals en què es troba la llengua catalana en aquest sentit són la manca d'un coneixement mínim d'aquest model entre la major part de la població i la imprecisió que es pot observar en algunes de les seves àrees. La recerca de l'equilibri entre la creació d'un model acceptat per tota

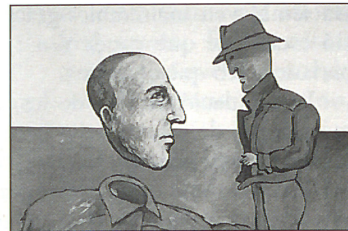
la comunitat lingüística, l'adequació d'aquest model per assolir l'objectiu que persegueix i la urgència d'obtenir-lo són els principals reptes de tipus estrictament lingüístic amb què es troba la llengua catalana per poder assegurar la seva pervivència social.

Gabriel Bibiloni a *Llengua estàndard i variació lingüística* tracta aquest problema i ens parla d'aspectes generals de l'estàndard, les funcions, la diversitat de models seguits en els processos de creació i consolidació d'aquesta varietat lingüística, la necessitat d'espais comuns de comunicació, la naturalesa, funció i vigència de les varietats lingüístiques en societats amb un estàndard consolidat. També hi podem trobar un capítol dedicat especialment a la història de l'estandardització moderna de la llengua catalana: l'aportació fabriana, les diverses propostes posteriors, els debats més recents sobre el model de llengua generats per l'accés recent de la llengua catalana als mitjans de comunicació de masses, els problemes actuals per a la consolidació i els forts lligams entre els dèficits de l'estàndard català i el dèficit d'ús social.

L'ampli coneixement que té l'autor sobre aquest tema i els treballs previs d'explicació, des d'articles publicats amb anterioritat fins a la seva tasca docent, li han permès elaborar un text divulgatiu convincent, suggestiu i clar, adequat a un ampli ventall de lectors, que pot començar en els estudiants dels darrers cursos d'ensenyament mitjà.

En resum, la lectura d'aquests quatre llibres esdevé de gran utilitat per a qualsevol persona interessada a conèixer la multitud de factors que intervenen en la consolidació social d'una llengua o en la seva desaparició i, en definitiva, per poder entendre millor el procés que travessa la llengua catalana, les perspectives del futur que l'espera i l'orientació que han de seguir les accions encaminades a assolir la normalitat lingüística del nostre país.

Joan Melià

Andreu Terrades, pintor

Des de l'any 1973, que va encetar la seva carrera pictòrica amb la participació a "Per a Miró" i "Ensenya 1", a la Galeria 4 Gats, fins a la darrera exposició, "Plaça Vella", a la Ferran Cano, pel febrer d'enguany, Andreu Terrades ha muntat en solitari o ha presentat obra, entre d'altres, a les següents exposicions: "Art Nou a Mallorca" (Inca), "Cap d'ocell" (Palma), "Neon de Suro" (Palma, Barcelona, París, Milà, Sabadell, Nova York), "Darrer mariner" (Palma), "Malgrat" (Palma), "El viatger furtiu" (Barcelona), "Mitoscòpia Mediterrània" (Barcelona), "Setembre" (Palma), "Literatures submergides" (Palma), "Poesia experimental catalana" (Barcelona), "Aproximació a l'avanguardia a Mallorca" (Palma)...

P. El Taller Lluanàtic té molta d'importància en la teva obra. És un punt de partida? Què en queda?

R. Pot ser que hagi quedat alguna cosa de l'època més que res, però no pròpiament de *Taller Lluanàtic*. En algunes coses que es feien al *TL* jo no hi participava perquè no hi estava gaire d'acord. Ara bé, respectava que les fessin. Algunes vegades coincidirem en les intencions, però no em va marcar en absolut. Quan jo era allà, la meua obra era molt lírica, molt poètica, no qüestionava res, eren paisatges; feia paisatge amb imatges.

El *TL* em va ampliar la visió sobre el fet que s'havia d'estar confrontat amb el que hi ha establert; em va donar seguretat en aquest aspecte. Aquesta actitud, que encara consider que és bona, possiblement sí que va sortir reforçada amb el meu pas pel *TL*. Una obra sempre s'ha de fer en aquest sentit: sempre confrontada, no fer mai el que s'està fent, més bé fer el contrari, és el sentit de la diversió, de passar-t'ho bé, no pensar que una obra és una cosa massa seriosa.

Si m'hagués sentit condicionat pel *TL*, m'hauria dedicat exclusivament a pintar, a fer una obra més pictòrica, i no ho he fet. He fet coses al marge, sempre faig coses que no tenen res a veure amb la feina del pintor. Això ho he seguit fent encara que siguin coses que no estiguin vinculades al món de l'art ni de les galeries. El que passa és que dins el *TL* les possibilitats de feina eren molt diverses, no era només pintar: era fer accions, manifests, cavil·lar molt, fer serigrafies, objectes, poesia visual. Tot això, si jo no hi hagués estat vinculat, per ventura ho hauria arribat a conèixer, perquè tot s'arriba a

conèixer, però segurament no hauria aprofundit tant en aquestes qüestions, que llavors mai no he deixat.

P. De fet, sempre has experimentat en altres camps. No ets únicament pintor, també has construït objectes en tres dimensions... Com ho vincules a la creació? Et consideres pintor, escultor...?

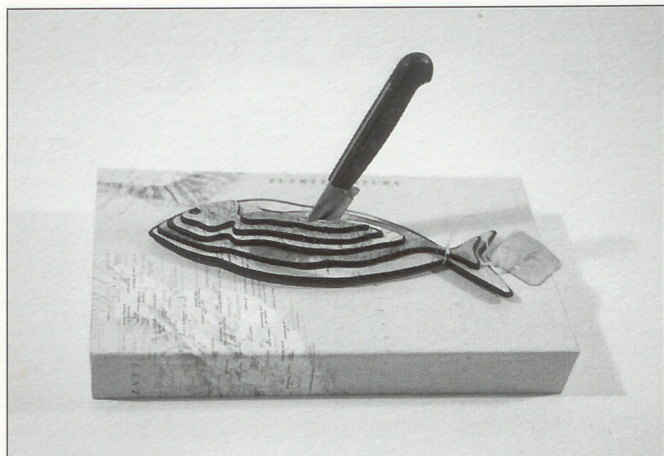
R. Jo som pintor. Dins aquest món el que té més pes per a les entitats, per a la gent que estudia aquestes coses és la pintura i l'escultura: o ets pintor o ets escultor. Però ho ets per als altres. He fet coses que no estan vinculades al món de la pintura dels galeristes, i com que no entren en aquest món, ningú no les analitza, ningú no les contextualitza, ningú no les classifica... i segueix sempre essent el pintor Andreu Terrades... Ets el que la gent té a l'abast, i tot aquest altre món que sempre he anat fent, com que no hi ha possibilitats d'edició, no hi ha possibilitats de fer-ho a un lloc que tinguí dimensió...

P. De totes maneres, del *TL* sembla que te n'ha quedat una cosa: la marginalitat. Fa la impressió que segueixes una línia que t'has marcat... S'hi veu una evolució de formes, de colors, en la teva obra.

R. Sí. A mi, preparar exposicions no és el que més m'agrada. El que més m'agrada és allò que surt de cop, que no t'ho esperes, que una persona et proposa. Això és el que passava al *TL*. Tu no sabies l'endemà què faries. Aquesta sorpresa, aquest fet de cavil·lar molt aviat, fer-ho aviat i, a més, ben fet, que no implica únicament la teva feina de pintor dins l'estudi, m'agrada. Quan pintes ets tu tot sol; fas absolutament el que vols; no et preocupes en absolut si allò tindrà incidència o no; ets un individu separat. Però quan fas feina que vincula altres persones, ja no ets tu tot sol, té una altra significació, si voleu molt reduïda, però saps que la gent en gaudirà, ho qüestionarà... i tu n'esperes el desenllaç per, quan ha existit, oblidar-te'n i fer-ne una altra.

P. Ets un artista intuïtiu, fas feina amb passió, quasi amb febre, però sense oblidar mai l'aspecte lúdic. Sembla que per a tu no existeix el patiment de l'artista.

R. Jo no patec gens. Patec quan no tenc res a fer, queestic de malhumor. Na Pilar de vegades m'ho diu: «Vés-t' n a l'estudi dues o tres hores. Compra paper i fer coses». Per això sempreestic fent coses. Sempreestic fent o pensant coses que algun dia em puguin servir. Però sense patiment, perquè patiria si ho necessitàs per viure, si tengués la neura de fer-me famós o perquè no m'han convidat a tal exposició o a tal fira, això fa patir els artistes, però jo en pas olímpicament.

A mi m'agrada la feina que faig, sobretot quan les coses sorgeixen com un joc, perquè m'ho agaf per aquest caire lúdic; això és molt important. No vull representar el drama, per exemple, de la vida. Tanmateix jo no el visc; si el visc és a nivell familiar i no és per capficar-t'hi més. Les qüestions lúdiques sempre m'han agradat.

P. A la darrera exposició, Plaça Vella, a més del joc, de la ingenuïtat, hi ha la ironia, hi ha una visió, de vegades, amarga, escèptica, de les coses i del món... el tema de la incomunicació, persones aïllades que miren a llocs divergents...

R. Això és el que passa a un mercat. A un mercat s'estableix un diàleg visual entre la gent que va a comprar i els objectes. La gent mira al terra. Passa algun amic per devora i no el veus. Estableixes un diàleg visual amb els objectes: els que t'agraden, els que et criden l'atenció... n'hi ha que els agafes i demanes preu. No hi ha un ordre establert com és anar per la vorera o els cotxes per la carretera. Un mercat és una quantitat de direccions que s'incrementen, tantes com personalitats, caràcters que s'entrecruen. Vaig voler representar això. Per això, l'espai és pla; hi ha veus, però la comunicació està lligada als objectes, que en són els protagonistes. L'únic que hi havia ordenat eren els objectes de les parades, mentre que les figures no hi estaven.

També hi ha la quotidianitat. Tu no et demanes per la vida de les persones, però sí que et demanes d'on ha sortit tal o tal objecte, tots han estat utilitzats, han tingut vida. Aquest és el meu plantejament d'aquesta exposició.

P. Tu ets una persona que saps argumentar amb paraules la teva obra; la justifiques, l'argumentes perfectament. Aquesta reflexió, la fas abans o després de l'obra? Primer és la paraula o la imatge?

R. És simultani... Jo pint sempre una història. Si jo no em puc muntar una història... De vegades he escollit temàtiques de les quals algunes obres n'han quedat deslligades perquè no he pogut mantenir el diàleg. El primer quadre que vaig fer de *Plaça Vella* no va ser posar-me a pintar; va ser després d'anar per les platges de la Ràpita, l'Estalella... un dia, passejant per l'arena, vaig començar a veure que hi havia objectes interessants, i els vaig recollir. No sabia ben bé per què i vaig anar acumulant bosses plenes d'aquests objectes. Però a partir d'aquest moment ja comença a cavil·lar, a fer proves... fins que un dia fas una obra que és un venedor que té objectes davant. Em vaig enredar més a col·locar els objectes que no a pintar el personatge de darrere, que no tenia importància, realment el que em captava l'atenció eren els objectes que tenia en terra, a l'estudi, classificats per colors...

A partir d'aquest moment comences el teu diàleg personal. Un dia vaig dir: «És clar, un mercat!» I a partir d'aquí pintes i reflexiones, tens quantitat de dibuixos preparatoris... Després, quan munt una exposició la puc argumentar, dic el que m'ha passat, simplement. Això no és un cànon ni una norma establerta, és un camí, és un estímul; altres artistes en tenen d'altres. Per exemple, els artistes gestuals no tenen cap motiu per cavil·lar sobre tot això, el seu diàleg és un altre, és el de la matèria, és el del gest, és el del cansament físic, és, en definitiva, una altra visió.

P. Dius que el que t'interessa han estat els objectes. Però al llarg de la teva obra la presència de la persona humana és constant, els objectes han estat creats i manipulats per l'home, reciclats...

R. Reciclats, perquè ara està de moda, però fa vint anys ho feies i no eres un reciclador. És el «ready-make» de Duchamp. Això ha de ser un acte molt coherent. No es tracta d'agafar uns objectes i dir «els posaré així i tendran un altre sentit». No és ver això. Una obra és «monolítica», tu agafes una sèrie de pedres, després no pots prescindir de cap d'elles, si en treus una tot se'n va per avall. Una cosa monolítica és una cosa pesada i molt cohesionada en tots els seus aspectes, no es pot fragmentar perquè té una cohesió estructural.

P. El que expliques té res a veure amb l'obra de Carlos Pazos?

R. El cas de Carlos Pazos és que sempre agafa uns objectes, uns elements que d'un en un siguin rebutjables visualment, que siguin molt *kitch*, de souvenir, de mal gust, o que, per si mateixos, siguin ridículs; de tot això en fa una composició, cercant que tots aquests elements que per si mateixos no són estètics, junts potenciïn la pròpia estètica, la seva proposta. La diferència entre Carles Pazos i jo és la següent: ell fa una obra amb objectes sense un suport pictòric darrere, jo intent tocar molt poc l'objecte però li pint un fons darrere, li pos un escenari.

P. Aquesta col·laboració, aquesta fusió de la imatge visual, plàstica i la paraula, l'argumentació, l'explicació, de fet apareix ja molt abans de la darrera exposició, per exemple a «Darrer Mariner», a «Caps d'Ocell»...

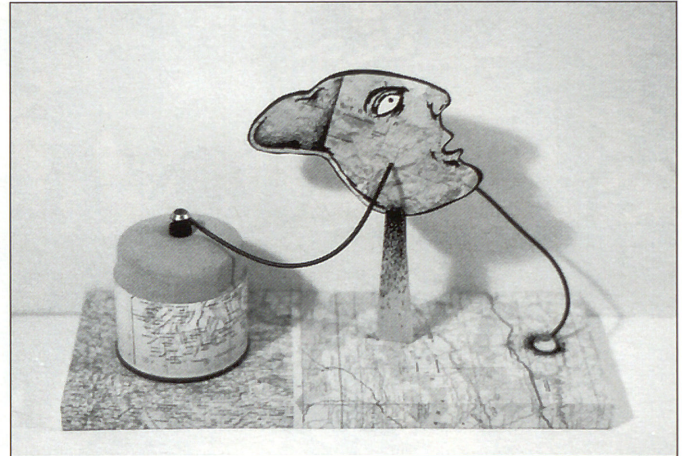
R. Va passar això. L'any 71 o 72 jo no sabia què era això de la poesia visual. Havia sentit a parlar de la poesia concreta que es feia al Brasil. Però en Damià Ferrà-Ponç em va regalar un llibre que es deia *Palabra en libertad* o una cosa semblant; també vaig conèixer alguns autors, alguns poetes i alguns eren pintors, un d'ells Joan Brossa; un amic meu, Manel Valls, que era un artista conceptual, em va regalar uns llibrets del que en aquells moments es deia poesia visual —eren de Guillem Viladot, de Brossa...— aquestes persones utilitzaven la imatge i el text, com una mica evocatiu del temps passat. Tot això em va agradar, però trobava que era molt de denúncia política. A Sud-amèrica, el que no podien dir a les revistes, als diaris, ho deien fent un joc amagat, convertit en «poesia visual», més difícil d'entendre. En aquells moments s'usaven imatges gràfiques —anuncis de les carreteres, de botigues antigues...— Tot això em va agradar molt. I, de fet, mai no ho he abandonat. Vaig pensar que amb aquesta manera d'expressar-se es podia contar una història. Per exemple, *Palma 9 km* és un trajecte que té un temps, 9 quilòmetres; és el que tu veus al llarg d'aquests 9 quilòmetres. Però també es podria fer una obra lírica, dramàtica, còmica... Aquest és, però, un procés costós i molt lent. Això sempre ho he fet i, és clar, influeix en els quadres, influeix en els objectes. Si dibuixes un objecte, per exemple una botella amb la seva etiqueta ja la tries perquè té un dibuixet —com la de Cutty Sarck que té la barqueta—. Això és funcionar a nivell d'imatges visuals; jo sempre he funcionat a través d'imatges i no a nivell de memorització o altres tipus de funcionament intel·lectual que hi ha. Jo de petit m'aprenia les progressions aritmètiques per memòria visual.

P. Aquesta sensació que has augmentat la presència de les lletres, de la paraula a la teva obra es pot relacionar amb la teva participació en activitats teatrals aquests darrers anys?

R. Per ventura sí, perquè coincideix d'ençà de fa tres anys. Generalment jo no posava paraules i ara n'hi he posat. Al teatre, quan estàs damunt l'escenari la paraula és important per agafar el fil, el diàleg; si te'n vas cap aquí o cap allà tampoc no passa res, però si no continues el diàleg l'obra es retura. Possiblement aquesta preocupació per la paraula, que mai no havia tingut, es deu a les seves connotacions sonores. Als quadres pots jugar amb l'ordre de les paraules, pots fer un triangle, pots fer una corba, si una persona diu una cosa més dolça pots fer una ondulació, si més forta, pots fer una lletra més gruixada. És el que es fa als còmics, que utilitzen tots aquests recursos visuals.

P. La relació amb el món del teatre t'ha duit a l'escenografia?

R. L'escenografia m'agrada perquè ja no pots fer el que vols. Comences a llegir i et diuen a la dreta hi ha una casa amb un portal, a l'esquerra una altra amb un portal i una finestra; tu ja ho has de posar, no pots posar només un portal; és una disciplina; t'has d'obligar. I jo he vist que per als actors això és molt important; és importantíssim tenir la seguretat que tens uns decorats que els fan de suport, que protegiran la seva actuació. Quan anava al teatre mai no pensava que això fos important per als actors; pensava que era important per a la gent que mira, un decorat ben fet és com si tens una casa que t'hi sents a gust.

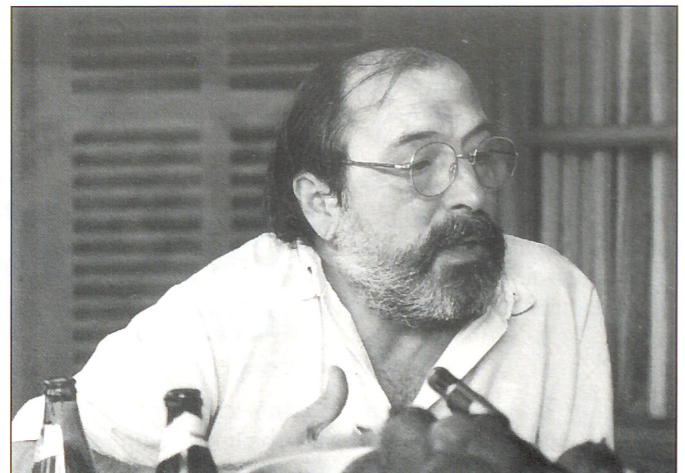
El món del teatre m'agrada perquè pens que això de fer escenografies em servirà per descobrir recursos que sense el teatre no hagués descobert mai.

P. I aquestes publicacions que havies fet durant uns anys, a mitjan camí entre la poesia visual i la conceptual... n'has seguit fent o és una línia abandonada?

R. Sí, n'he seguit fent. Però a mi no m'agrada dir poesia visual. No m'agrada la paraula poesia... M'agradaria que fossin textos visuals o qualche cosa així; perquè «poesia» és molt atrevit i una falta de respecte pel que és poesia. Una opinió meua, personal, és que la poesia és l'acte creatiu més difícil que hi ha. Si tu fas coses visuals, per ventura no tens res de poeta. Estic d'acord que Joan Brossa fa poesia visual, però Brossa és un poeta, jo, en canvi, no faig poesia visual perquè no tenc ni tan sols un coneixement del llenguatge per fer poesia.

P. I el Diari Mortal?

R. El *Diari Mortal* en principi havia de ser un *Neon de Suro*... Aquí ve el turisme a passar-s'ho bé quinze dies, però n'hi ha que hi moren, i aquest és un aspecte de la vida turística que, evidentment, no apareix a la propaganda. Aquest món

amb ells també. Però els espavilats be-neits fracassen i fracassen els seus artistes i els que els han comprat les obres. Tot això, després, esdevé una espècie de terratrèmol que ho remou tot.

P. Creus que el fenomen Miquel Barceló ha provocat una allau de gent que pinta, de gent que es creu artista...?

R. El fet de Barceló coincideix amb una espècie d'allau de pintors joves, però a tot el món. És un fet internacional que es dona en un moment en què hi ha molts de doblers, no sé per què, no som economista; però el fet de comprar obres d'art es considera una inversió segura. Després hi ha gent que fa creure que tots els que pinten en aquell moment, i sobretot si són joves, tots són futurs genis. Hi ha un canvi generacional; és

el moment en què es van morint tots els faraons de la pintura. Això fa que els gran marxants els hagin de substituir i, els nous, millor que siguin joves perquè així en treuen més rendiment. Quan hi ha aquest canvi generacional, trien. Jo no crec això que un tenguí sort; les grans empreses d'art escullen els que creuen millors o amb més possibilitats, i un d'ells és Barceló. I el temps els donà la raó; des del meu punt de vista, qui va saber veure que tenia unes grans possibilitats va ser molt viu. No és un bluf, en Barceló, com n'hi ha que pensen. Hi ha gent molt derrotista amb el que és d'aquí. Després va passar que moltes galeries volien un pintor mallorquí, moltes galeries bones, ja que no tenien en Barceló, tenir un mallorquí era com tenir un americà a un equip de bàsquet, que li donava certa categoria. I això sí que a molta de gent jove els va fer creure en castells d'arena que després s'han esbaldregat.

P. Quina és l'exposició que t'agradaria fer i que no has pogut fer?

R. Bé, ara tenc material que mai no he exposat, tenc els «Agònides» i tenc totes les obres visuals. A Palma m'agradaria

encara existeix. També hi ha uns móns que s'estan denigrant. Per exemple, hi ha un bosc que és un aparcament; una discoteca i edificis ruïnosos que són negocis que no han anat bé... l'especulació. A l'hoteler, tot això, no el preocupa en absolut. Hi ha una espècie d'inhumanitat en tot això, forma part del món turístic; és una imatge que aquest mateix món provoca. Vaig voler reproduir-ho subratllant aspectes que generalment no es tenen en compte. Era l'art contextual. Era una època en què ho volies practicar i tocar tot... i vaig fer el *Diari Mortal*.

P. Un dels aspectes que més ens sobten de tu és la capacitat que tens de reflexionar sobre el fet artístic i comercialització.

R. Sí, això m'agrada molt, perquè és el gran teatre del món. En el món de l'art només hi ha realment tres personatges importants, que són els ingenus (els pintors), després hi ha els espavilats (els galeristes, els marxants), i després hi ha els il·lusos, que són els compradors. Aquests són els tres personatges principals d'aquesta història; també hi ha les excepcions. Tot gira entorn d'aquests fets. El que passa és que hi ha espavilats que són intel·ligents i les coses els van molt bé i als artistes que estan

"SA NOSTRA"
Obra Social i Cultural

fer una exposició visual, que haurien de ser llibres, però segurament no ho seran. Es diria «Subterrades», que és la feina que mai no es coneix d'un pintor. L'exposició tendria tres parts: «Àrea perifèrica», «Àrea nuclear» i «Àrea natural».

P. En els teus quadres hi ha més narració que descripció.

R. A mi m'agrada molt la narració. Aquelles vinyetes simultànies que hi havia als tebeos («13 Rue del Percebe»), els llibres que han sortit de Wally... això són vinyetes simultànies, i a mi m'encanten. La pintura costumista està molt denostada perquè no ha evolucionat, perquè ha deixat de tenir acceptació, però no hi ha cap tendència, ni figurativa ni no figurativa, que estigui tancada. Miró era un gran narrador. Tota l'obra de Miró es pot entendre com un conjunt i una vida dedicada a narrar històries. El mateix Barceló és meganarratiu.

P. Per què separeu el cap del cos quan representes la figura humana en els teus darrers quadres?

R. Com que les figures estan una mica deformades, em permetia poder girar el cap en una direcció o una altra per establir un diàleg amb una altra persona, sense necessitat de tocar el cos. Això és una llibertat. Mentre que si hi ha el coll, aquest queda romput. És un ajut visual. Però tothom pot fer la lectura que vulgui. La intenció era jugar amb la frontalitat. Si això només ho fas amb una figura, la gent es demana per què no té coll. És una anècdota, només. Aquesta tècnica em permetia jugar amb aquests òvals, que són les cares, posar-les en qualsevol situació per dirigir-les cap a un altre costat. És una cosa purament estructural.

P. Has abandonat definitivament aquella duresa de Travesti Point?

R. Amb *Travesti Point* no tenia la intenció de fer una obra dura. *Travesti Point* va ser una casualitat visual; un dia va caure en les meves mans un anuari de l'acadèmia militar de West Point, en què es fan les fotos de cada companyia. Els cadets van molt mudats, es posen el vestit de gala, es pentinen, i de vegades, un en mira un altre, i s'estableix la idea d'una possible relació homosexual. Això em va dur a convertir-los en una mena de transformistes, però ho vaig fer per accentuar aquesta ambigüitat que els vaig suposar dins el món militar.

P. Una altra dels recursos que has utilitzat és els dels codis convencionals, per exemple a Marinada.

R. Jo sempre em planteig les coses com un problema a resoldre. Si tenc possibilitats ho faig. A *Marinada* utilitzo els mapes com a suport d'una sèrie de codis visuals, conceptualment relacionats. Per exemple, una capçalera d'un diari és un codi visual, per això mai no canvia. Tots els senyals nàutics són

codis visuals que s'utilitzen per navegar. I els textos de *Marinada* són codis lumínics, trets dels llibres de derrota que tenen els que van en barques, perquè quan arriben a una costa els indica les intermitències dels fars. Són codis visuals que estan escrits. En definitiva, és una obra feta en codis. És un exercici mental.

P. I la mar, per què és tan suggerent per a tu?

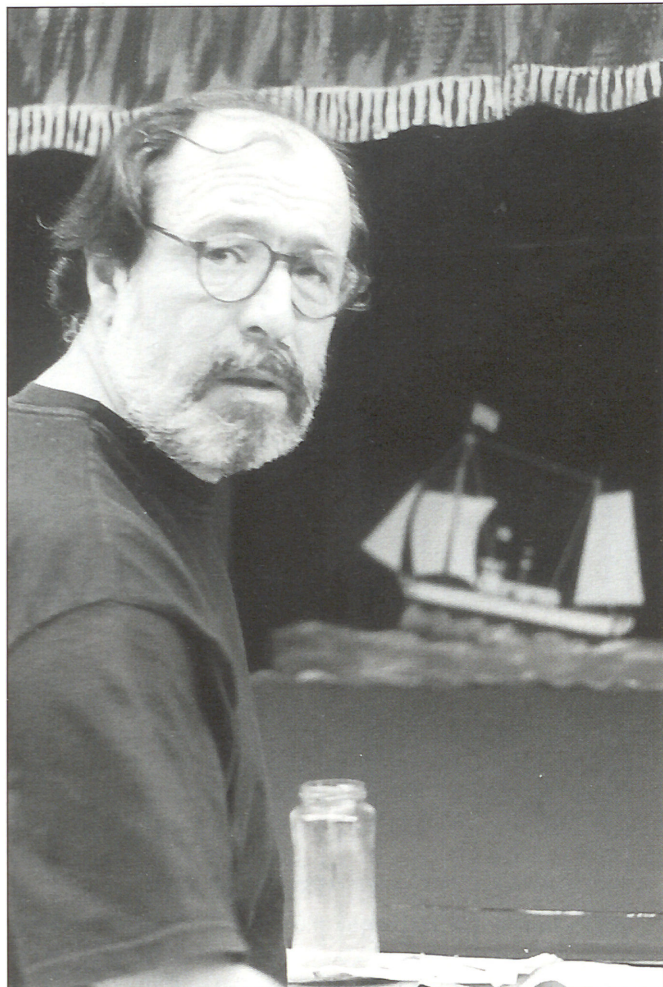
R. Sí. Supòs que és perquè part de la meua família havia emigrat. A ca nostra, a Andratx, quan jo era al·lot, dins els calaixos sempre hi trobava documents, fotografies, revistes de Cuba, Nova York, Bons Aires; revistes que enviaven els meus padrins perquè la seva família d'aquí sabessin què passava al món. Amb el meu germà passàvem tot el dia a cala Egos, al Camp de Mar, a cala Llamp, al cap d'Andritxol... I la mar sempre era allà, vista des de terra... El meu padri ens contava històries de Cuba... La mar es va convertir en un món d'aventures. Un dels llibres que vaig llegir en aquella època va ser *Crònica d'atabalades navegacions*, de Baltasar Porcel. El món d'Andratx era aquest, fotos de Cuba, de Batamanó. La meua dèria per la mar ve d'aquí. Ara ho he deixat bastant, però em va durar molt de temps.

P. Malgrat tenir un currículum prou extens, no ets un pintor que presenti la seva obra amb gaire regularitat; quina relació tens amb els galeristes?

R. Sempre que he fet una exposició a una galeria ha estat perquè al galerista li ha interessat. No me n'hi vaig amb una carpeta davall el braç, per fer una exposició. Quan m'han dit de fer una exposició de vegades he dit que sí i d'altres he dit que no tenia obra, perquè no m'interessava. Ells actuen exactament igual.

P. Què en penses, de les fires d'art?

R. Les fires d'art són muntatges econòmics d'un grup de galeristes que en conviden d'altres d'arreu del món per internacionalitzar la fira. La majoria dels galeristes d'arreu del món

que hi assisteixen els interessats molt poc. Els n'interessen deu o dotze, que són els que toquen el mercat de l'art, que duen els pintors consagrats. Tots els altres són els que paguen la fira. Però els que venen són aquells deu o dotze, que a vegades no paguen perquè hi van convidats.

P. La diferència entre un escultor i un creador d'objectes on estaria?

R. L'objecte no és escultura. El volum ja està fet. Un escultor treballa els volums. L'escultura, si no és un relleu, té una visió envoltant, en tot el seu diàmetre, des de diferents punts de vista. Té el sentit del volum i del buit. El quadre és una superfície plana. L'objecte no el treballa gaire. A l'objecte, el manipules o li poses un decorat darrere. No crec, per exemple, que una persona que fa una piràmide de botelles faci una escultura, no és un escultor.

La Nova Escultura Anglesa, o el Pop Art, utilitzaven la planxa dels cotxes i varen donar una nova dimensió a l'escultura. I tu dius, aquest són escultors o no? Tot el que té un resultat volumètric semblant a una escultura, amb una estètica similar, és una escultura? N'Arman, que empotra cotxes dins una columna de ciment —a Capdepera hi ha una escultura seva amb àncores de barca— o fa escultures enganxant plats de rodes de cotxe, és un escultor, la seva obra té un sentit volumètric d'escultura.

Un escultor és, des del meu punt de vista, aquell que és capaç d'agafar una pedra, una fusta, un ferro, i transformarlos, perquè estam parlant d'un llenguatge conceptual en què el material és només el punt de partida. ■

Pla de na Tesa, juliol de 1997

B O L L E T Í D E S U B S C R I P C I Ó

LLUC

Nom.....

Direcció.....

Població..... C.P.....

es fa subscriptor de la revista LLUC per l'any 199..... Pagarà l'import (2.300 ptes.) (estranger 3.100 ptes.)

per 6 números enviant un gir postal o taló barrat

per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

Oficina.....

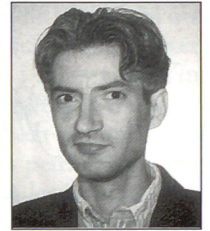
Signatura

Núm. compte.....

Marcau amb una **X** la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC**, apartat de correus 619, 07080 Palma (Mallorca), i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

■ MATEU CABOT

El poder exorcitzador de la paraula

El cas de la "literatura depriment"

1 "Escrita en primera persona per Miranda, paralítica quintaplègica, *Darrera les palmeres* és una crònica duríssima sobre la malaltia, però, per damunt de tot, és una història d'amor. L'amor entre la Miranda i la seva mare, que li dedica la vida i que amb aquesta dedicació li dona forces per a viure, i l'amor epistolar entre la Miranda i en Marc, tetraplègic". En la contraportada de la novel·la hi podem trobar aquestes paraules de presentació. Per si encara hi hagués algun dubte del to de la novel·la ens basten per assabentar-nos les primeres pàgines. La protagonista, destrossada per un cotxe, reflexiona així davant una música que *abans* li plaïa: "Però el meu cos es va quedar immòbil. Era un subjecte inanimat que mai més no tindria activitat o moviment. Ni desitjaria, ni podria tocar les persones o les coses, ni sentiria el tacte d'altres éssers humans. El plaer i el dolor em serien des d'aleshores aliens i la solitud més absoluta em cauria al damunt" (pag. 18). Pot ser sigui una història d'amor, com diu la contraportada, ben cert, tan cert però com l'acompanyament esgarriat de la història.

2. Des de la terra sempre es veu la mateixa porció de lluna: és la que diem la cara il·luminada. Per això mateix la Lluna té una porció permanentment invisible des de la terra, una cara obscura, permanentment obscura, al menys per a nosaltres. Aquest fenomen, gens ni mica estrany, és una bona metàfora: la Lluna té dues cares i cada una d'elles és la condició de possibilitat de l'altra, però sempre que ens referim a ella tenim la tendència a referir-nos implícitament a la cara il·luminada, com si fos l'única. D'alguns fenòmens i fets de la vida dels homes pareix sols producte d'una obsessió malaltissa voler saber de la cara obscura, dels aspectes més foscos, del més allunyats de la claredat racional de l'existència humana. Qualsevol escriptor, poeta, cineasta, artista plàstic o, fins i tot, filòsof que hagi fet de la desesperança, del mal, del dolor, del patiment, de la irracionalitat,... el seu tema, cau d'immediat sota l'etiqueta de *depriment*. I aquesta etiqueta funciona inevitablement com a senyal d'alerta (i de perill): no convé acostar-s'hi, i si un ho fa ho ha de fer 'preparat'.

3. Igual que amb la Lluna, oblidar la meitat obscura ens pot conduir a perdre la part que fa possible que l'altra part sigui la il·luminada. Que observar el costat obscur no sigui el

més freqüent és comprensible i explicable. De la nostra manera de viure n'és una tendència la compulsió —en el pensar, en el parlar i en el fer— cap el que és present davant nostre (i no cap el que és amagat o inaccessible a primer cop d'ull), cap a la certesa (i no cap al que és dubtós). En definitiva: cap a l'acció de dominar tot l'existent, sigui amb el pensament o amb l'acció. Però no sols és una tendència: és un signe de la nostra por i angoixa davant el que no és immediatament dominable, controlable, allò que sempre està fora del nostre poder d'organitzar, controlar, dominar. Per això la cara obscura és l'índex de la presència, en les nostres vides, de quelcom que ens queda més enllà, de quelcom que transcendeix el que quotidianament considerem com el que és, com el que realment existeix, és a dir, la cara il·luminada.

4. En la nostra vida quotidiana hi ha unes presències estranyes, fins i tot molestes. No hi parem massa l'esment en elles, queden a les voreres de les nostres ocupacions i del nostre transcórrer vital. Però hi són. La literatura, com a art de creació per la paraula, a vegades ens posa en contacte amb elles. No és aquesta la funció de l'escriptura, però n'és una de les seves possibilitats: connectar, il·luminar, encara que momentàniament, un àmbit de fenòmens humans que són presents a l'existència individual i que són d'impossible sublimació en ideologies o en pseudo-solucions tecnològiques. Un exemple és la novel·la de Laura Palmés de la qual partíem.¹ El tema: dues persones mantenen una relació epistolar sobre la vida i la mort, sobre l'amor i el desamor, en definitiva, sobre situacions radicals, límit, de l'humana existència. Una i altra persona viuen en el propi límit, les dues malaltes, condemnades a una vida únicament mental i a suportar un cos que és sols la seva presó. Una vol morir per alliberar-se d'un cos al que no reconeix com a seu en la seva total invalidesa, l'altre sols té por a morir i a deixar el fil de vida que encara subsisteix. Són, d'ordinari, persones invisibles. Nosaltres, d'ordinari, no les veiem, ni pensem que puguin existir, ni pensem molt en la situació quan la televisió o els periòdics ens les posen davant els nassos a l'hora de dinar o sopar. Però hi són. Viuen en la cara obscura.

5. No fa molt llegia un article² en el que l'autor plantejava preguntes i reflexions sobre el suposat caràcter instrumental

Biblioteques Municipals

PALMA Carrer d'en Colom i Jaume II

CORT

Pça. Cort, 1
C.P. 07 001

SON RAPINYA

Catalina March, s/n.
C.P. 07013

SON XIMELIS

Cap Blanc, s/n.
C.P. 07011

RAFAL VELL

Pere Ripoll Palou, 9
C.P. 07008

GENOVA

Barranco, 2
C.P. 07015

ESTABLIMENTS

Pça Immaculada, 3
C.P. 07010

SANT JORDI

Bauçà, 31
C.P. 07199

ARENAL

Pça. Gaspar Rul.lan
Garcies, 5
C.P. 07600

COLL D'EN REBASSA

Albuera, s/n.
C.P. 07007

BLANQUERNA

San Joaquin, 9
C.P. 07003

SON GOTLEU

Regal, 105
C.P. 07008

SA INDIOTERIA

Gremi Tintorers, s/n.
C.P. 07009

POLIGON DE LLEVANT

Ciutat de Querretaro, 3
C.P. 07007

MOLINAR

Xadó, 7
C.P. 07008

SANTA CATALINA

Fàbrica, 34
C.P. 07013

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar,
parades 104b/105b
C.P. 07002

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

Ajuntament de Palma

del llenguatge. Em sembla clar que la llengua no és només un instrument, i si posem una llengua concreta, un idioma, la qüestió esdevé encara més clara. Potser per això l'únic criticable d'aquell article és que s'hagi d'escriure, s'hagi de recordar quelcom evident per si. No ens enganyem: el qui encara no ho ha entès no ho entendreà amb un exercici de la llengua, el que falla no és l'instrument sinó el que va junt amb l'instrument, junt indissolublement unit, formant un cos únic.

6. El que afegiria, unint els dos temes dels quals he parlat, és que la llengua, qualsevol llengua, és una realitat maquiavèlica. Es diu que el llenguatge, la llengua, ens serveix per comunicar-nos. Però també, afegim, ens serveix per ocultar-nos. Si la llengua és el lloc, l'únic lloc, on poden sortir a la llum algunes realitats per principi privades, subjectives —les intencions, els desigs, els pensaments—, el mateix fet d'haver de sortir a la llum (i no estar-hi ja sempre) permet la seva desfiguració. Sense necessitat de parlar de la funció social que representa en alguns moments el llenguatge (exemplaritzat, exagerat, per exemple, a 1984 de G. Orwell) no s'ha de descartar que darrera la funció de comunicar-nos s'amagui la de creure que ens comuniquem correcta i sincerament. Sigui com sigui, el llenguatge ha servit —millor dit: ha estat— sempre el medi o l'únic medi per posar un poc d'ordre en el caos de les percepcions i fets del món que ens envolten i en el que vivim cada un de nosaltres. Quan diem que cada llengua està unida a un fet cultural estem dient que és un motlle per ordenar, unificar, interpretar els fets i successos del món segons els patrons d'una determinada cultura, societat, tribu. Si l'ordre que posem és real o fictici tant se val, és ja una qüestió que pertany a l'ordre de la metafísica i, potser, de la filosofia del llenguatge. El que interessa és que reunir una multiplicitat de fenòmens diferents, com tots i cada un dels que ens apareixen, i donar-los el mateix nom, unificar-los, és reduir el caos de la multiplicitat a la unitat del concepte i de la paraula. Això és un acte arbitrari, cultural, però absolutament necessari per a la nostra supervivència, encara que marqui el mode de (sobre)viure.

7. Unit amb aquest caràcter arbitrari, convencional i necessari de la paraula i del llenguatge es troba el seu caràcter exorcitzador. La paraula exorcitza quan duu el nom allà on no n'hi havia o no hi era. La paraula viu en una dimensió diferent de la que viuen les coses que toquem i movem, comprem i rompem. La matèria està sempre aquí davant, és indestructible i impenetrable. Té un espai i un temps, la podem amidar, determinar, quantificar. Però el que no és matèria s'escapa sempre i malgrat això també està ben present. El passat, el nostre passat individual o el d'un poble, sempre ens està a sobre. Les il·lusions, les esperances, però també els fracassos, les frustracions i els desigs, també ens estan sempre a sobre, tant a nivell individual com col·lectiu. Però no els podem manipular com a la matèria. Aleshores sols el llenguatge ens pot servir com a eina d'alliberament, perquè pel mateix motiu de que ens dona un ordre també és exorcitzadora, ens allibera dels fantasmes i mals somnis donant-los nom, traient-los a la llum pública, a la conversació entre subjectes parlants.

8. Aquesta és una de les perspectives des de les quals es pot mirar el costat obscur de la lluna: la paraula vessada sobre aquest costat té el caràcter no de fruïció morbosa —encara

que sobre això n'hauríem de parlar— sinó d'exercici d'alliberament. En ell el jo que pateix, el jo interior, empresonat, surt i s'exposa. I exposant-se s'allibera, tal vegada i en alguns casos no de la malaltia, que pertany a la dimensió de la matèria, però si —almenys ho pot intentar— de l'ordre fantasmal que cobreix aquesta matèria. Això no és cap novetat. Recordeu, simplement, el mètode de la psicoanàlisi o, encara que sols en alguns dels seus aspectes, l'acte de la confessió i posterior penitència. Pel que s'ha dit esper que es compregui que és un autèntic acte de poder de la paraula el fer visible el que sovint no és veu —o no volem veure—. Així la paraula no tan sols exorcitza les tenebres sinó que també mostra una dimensió no mesurable.

9. Aquesta darrera característica ens pot ajudar a entendre el sentit d'una novel·la com la que abans he esmentat, o un poema, o una música, quan el seu contingut és especialment desolador, quan parla del dolor, de la malaltia o de la mort. Perquè de les voreres de la vida, de quan aquesta limita amb la mort, no de forma abrupta, sinó mitjançant els fangosos terrenys del patiment del cos, se'n parla poc. No ha estat un tema filosòfic més que un parell de vegades i de passada. Més sovint ha estat tema de l'art en general i de la literatura en particular. Tal vegada el primer problema per aparèixer és la mala situació del tema. Normalment els assumptes del patiment del cos, de la malaltia en general, s'associen als assumptes de la mort. Oblidem, per ventura, quelcom molt simple, quasi banal: els que han escrit o pensat, i després ens han tramés les seves experiències o pensaments, ho han fet des d'una

experiència de la *vida*, i no des del més enllà de la vida. El que sigui interessant i enriquidor d'una experiència vital ve determinat pel contingut d'aquesta experiència, i no per ser d'un tipus o d'un altre. Una altra cosa és que es digui que d'una experiència de la vida tal com estar malalt no en pot sortir cap motiu digne de ser relatat i llegit. Si així es pensa ho podem deixar aquí mateix. Però suposem que algun lector d'aquestes ratlles no ho pensi. Aleshores: ¿no és l'experiència del patiment un aprofundiment de l'experiència de la vida en general? ¿no ens mostra el que hi ha però no es veu? ¿no ens parla des d'un lloc més ben situat per dir-nos quelcom sobre la vida? ¿No ens parla de i des de la cara obscura de la Lluna?

10. La paraula que podem dir és aquí i no hi és. Quan la diem fem un instrument, que és alhora més que un instrument, és la clau que ens obre noves perspectives, nous móns en aquest, ens allibera dels nus que ens uneixen unilateral i fermament a una realitat de la qual, per la paraula, en podem veure moltes més possibilitats. La paraula ens porta la presència, sempre elusiva, d'una utopia. Per això el pas de les tenebres a la llum, i a l'inrevés, així com la força per exorcitzar les tenebres la tenim en la paraula. I potser la millor forma sigui que la paraula caigui sobre les tenebres.

Mateu Cabot

NOTES

(1) L. PALMÉS, *Darrera les palmeres*, Edicions 62, Barcelona 1995.

(2) J. M. LLAURADÓ: "L'idioma és quelcom més", *Lluc*, nº 786 (1995), pp. 27-28.

795-796

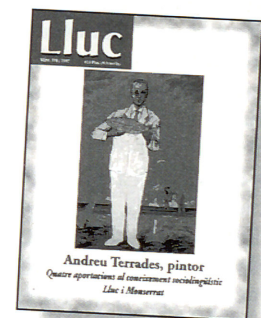
- MENORCA

797

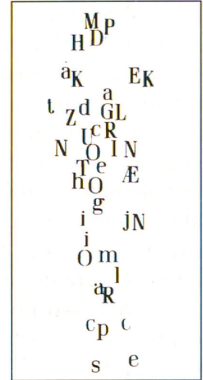
- Símbols i mites
- La dona d'aigo d'en Jordi des Racó i el cinema
- El bisbe de Mallorca Rafael Álvarez Lara

798

- Andreu Terrades, pintor
- Quatre aportacions al coneixement sociolingüístic
- Lluc i Montserrat

■ LLUÏSA VIVER GARRIDO

Digau? Les llengües en contestar al telèfon

Un grup de 22 alumnes de 2n curs de Filologia Catalana de la UIB vàrem realitzar un estudi per determinar el tant per cent de persones que contestaven al telèfon en català.

El mètode seguit consistia a telefonar als números seleccionats i fer veure que realitzàvem un índex d'audiència televisiva. Els demanàvem si miraven la televisió i, si la resposta era afirmativa, quin canal miraven. Els enquestadors anotaven la llengua en què contestaven.

M O S T R A			
Total	Mallorca	Menorca	Eivissa Formentera
591	484	45	62

RESULTATS

No convé oblidar que els resultats obtinguts fan referència exclusivament a la llengua de resposta de les persones que contestaren al telèfon. Per tant, no pretenem fer altres lectures d'aquest resultat.

Segons els valors globals (gràfic 1), a les Illes sembla que hi ha una majoria de persones que contesten en català al telèfon (si qui hi telefona parla en aquesta llengua). Així i tot, però, hi ha 217 persones que contestaren en castellà, la majoria de les quals ens feien traduir i repetir les preguntes.

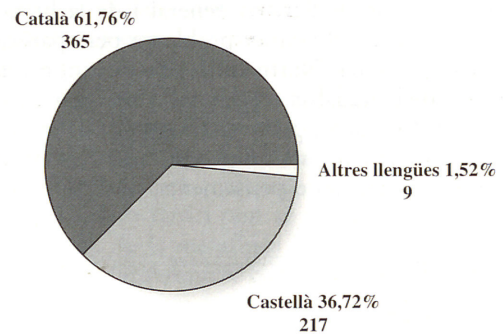
Hi ha una minoria de gent estrangera que no entenen ni una paraula en català, mentre que entenen i, més o menys, es defensen en castellà.

A l'illa de Mallorca els resultats són molt semblants als de la globalitat (gràfic 2), cosa lògica tenint en compte el pes relatiu que l'illa té sobre el conjunt de la mostra (81,89%).

A Mallorca, a causa de les diferències —des d'un punt de vista lingüístic— que hi ha entre Palma i la part forana, també analitzarem aquests dos indrets per separat (gràfics 3 i 4).

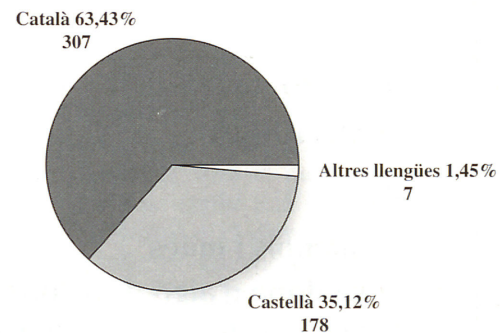
En aquests resultats es pot observar que a Palma la diferència de respostes en castellà i en català es redueix molt. Això,

Llengua de resposta. Global

GRÀFIC 1

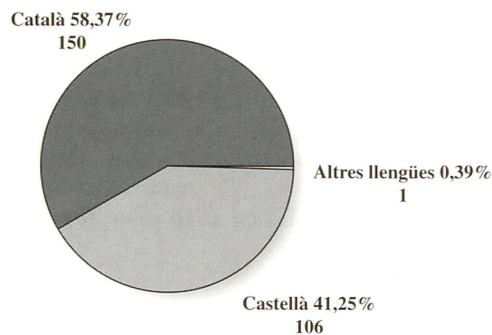
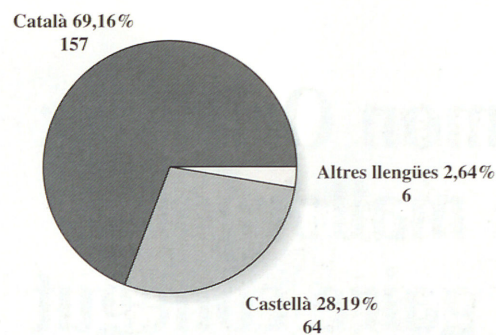
Llengua de resposta. Mallorca

GRÀFIC 2

ben segur, pot ser interpretat com un reflex de la situació sociolingüística de Palma. A Palma, en una enquesta semblant, l'any 1970 el 78,1% contestaren en català i el 1972, el 70%².

Als pobles la diferència entre les respostes en una i altra llengua s'incrementa. D'això podem deduir que als pobles en-

Llengua de resposta. Palma**GRÀFIC 3****Llengua de resposta. Part Forana****GRÀFIC 6**

cara no hi ha el mateix nivell que a Palma de castellanoparlants; la causa pot trobar-se en el menor índex d'immigració i, probablement, en el major grau d'integració dels que tenen

aquesta procedència. Si féssim un estudi més detallat, segurament podríem trobar diferències entre les zones turístiques i l'interior per la diferent proporció de població procedent de fora del territori de parla catalana.

Quant a l'illa de Menorca, els resultats també mostren un avantatge clar de major presència de la llengua catalana.

El resultat en aquesta illa són, doncs, millors, pel que fa a la normalitat del català, que els de Mallorca; en aquesta illa la diferència entre els que parlen en català i els que parlen en castellà era de 28,3 punts, mentre que a Menorca és de 35,5 punts.

Les telefonades d'Eivissa i Formentera varen ser comptabilitzades juntes.

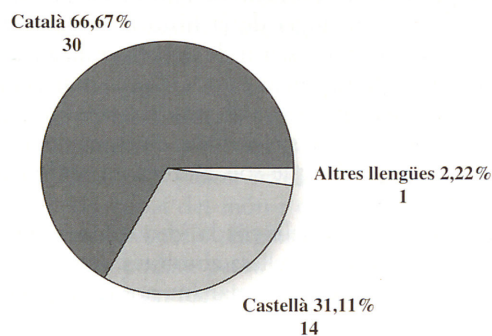
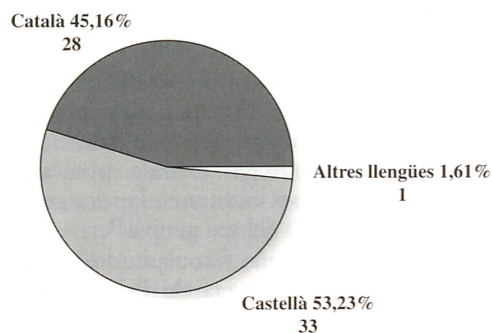
En aquestes dues illes trobam un avantatge d'ús favorable al castellà, amb una diferència que arriba al 8,06%. La gran proporció d'immigrants residents a Eivissa es reflecteix en aquestes dades.

Els resultats ens mostren que, malgrat que hi ha majoria d'ús de la llengua catalana, hi ha una bona part de la població que usa el castellà encara que l'interlocutor s'hi adreci en català.

Segons el cens de població de 1991, la proporció de població que sap parlar en català és la següent: 67,7%, global; 67,0%, Mallorca (57,6%, Palma; 77,4%, Part Forana); 81,6%, Menorca; i 60,6%, Eivissa. En tots els casos, excepte a Palma³, com hem vist, els nostres resultats són sensiblement inferiors (61,7, 63,4, 58,4, 69,2, 66,7 i 45,2).

Si les causes són la incapacitat de parlar-hi o la voluntat de no parlar-hi, no forma part d'aquest treball exclusivament descriptiu. ■

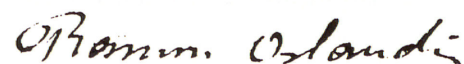
Lluïsa Viver Garrido

Llengua de resposta. Menorca**GRÀFIC 4****Llengua de resposta. Eivissa-Formentera****GRÀFIC 5****NOTES**

(1) La tria de la mostra es va fer seleccionant un número de telèfon, escollit de manera aleatòria sistemàtica, de cada pàgina de la guia de Balears. Els que no contestaven eren substituïts pel número immediatament posterior. D'aquesta manera s'obtenia una mostra que de manera proporcional es distribuïa sobre totes les Illes Balears. Les telefonades es feren entre les 21,30 i les 22,30 dels dies 11 a 15 de desembre de 1995.

(2) García Sevilla, Lluís & Garau Jaulin du Seutre, Víctor.- *La llengua a l'escola a les Balears*. Obra Cultural Balear; Ciutat de Mallorca, 1973. Així i tot, no es poden comparar directament els resultats d'aquests anys i el que ara comentam. Entre altres coses, la distribució poblacional dels telèfons deu ser ben diferent.

(3) Potser es degui al fet que una part dels autòctons que resideixen a Palma encara continuen empadronats als pobles,

Ramon Orlandis: Un mallorquí no gaire conegut

L'HOME

Una família mallorquina —els Orlandis— ha aportat al llarg de la història figures destacades dins la nostra vida, particularment a l'entorn religiós i literari. De passada recordem la figura delicada de Pere Orlandis Despuig (1864-1897) que ens deixà versos subtilíssims i una forma poètica tan exquisida com depurada. Un germà seu, Ramon, és la figura que aquí glossam precisament per donar a conèixer el seu caire poètic del qual sols tenim referència pel testimoni de Costa i Llobera.¹

Ambdós germans foren fills de Ramon Orlandis i Maroto i Maria Lluïsa Despuig i Amer de Troncoso. Visqueren a la seva casa pairal del carrer de Sant Jaume de Palma, davant l'església de Santa Magdalena.² Eren terratinents i entre els seus béns s'hi comptava la possessió de Sa Punta, al terme de Sant Llorenç des Cardassar, on hi passaven temporades, sobretot a l'estiu. Aquest entorn geogràfic fou ben aprofitat i cantat pels dos grans germans poetes, segons es veurà després.

Ramon Orlandis nasqué a Palma el 3 de desembre de 1873 i morí a Sant Cugat del Vallès el 14 de febrer de 1958. Cursà els seus estudis a València, amb els jesuïtes, on es dedicà a les Humanitats i després es desplaçà a Deusto, on es llicencià en Filosofia i Lletres i en Dret. L'any 1896 entrà a la Companyia de Jesús, un poc abans de la mort del seu germà Pere, que també havia formulat la petició per entrar-hi. Ja sacerdot, exercí una labor seriosa i profunda dins l'ordre intel·lectual seguint la renglera del neotomisme que aconseguí introduir als ambients universitaris, encara que l'indret característic de la seva vocació intel·lectual fou la Teologia de la Història. No és possible, dins l'àmbit d'aquest article, fer una anàlisi del seu pensament, encara que es fa imprescindible perfilar, almenys, algunes notes destacables.

Orlandis introduí, mitjançant els seus deixebles Bofill i Francisc Canals, el tomisme a la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona, on es formà un centre de difusió d'aquest corrent filosòfic, encara avui esplendorós en les persones dels Drs. Forment, Petit, entre d'altres.

La seva profunda espiritualitat està fonamentada en tres principis bàsics: la implantació del regne de Crist, la devoció al Cor de Jesús i, com a mitjà, l'ascètica ignasiana modernitzada per la renovació espiritual que significa el pensament de Santa

Teresa de l'Infant Jesús, valorant el Petit com la gran obra de Déu per arribar precisament a Ell.

Orlandis elabora un esquema teològic i històric que resumim així:

- L'essència del cristianisme i de la redempció de l'home és l'amor de Déu i qui el viu plenament entra al recés més íntim de la relació amb Déu.

- El regne de Crist, acceptat per la lliure voluntat de l'home, constitueix la base per a una societat cristiana.³

El coneixement de l'evolució de l'home mitjançant la teologia —és a dir, la teologia de la història— permet valorar com aquest persegueix un sentit de la benaurança i satisfacció superior al dels sers irracionals i fins i tot a la mateixa racionalitat. D'aquesta manera s'eleva al món sobrenatural que Sant Tomàs concreta a la possessió de Déu, en el seu coneixement i en la seva contemplació que sols alcança en viure autènticament la caritat.

Orlandis valora especialment la idea tomista que la contemplació, com a veritat i bellesa absolutes, implica l'amor de Déu quan aquest se'ns dona demanant-nos la poquedat i petitesa del nostre amor.

Orlandis, més que un escriptor, fou un mestre que exercí el seu magisteri entre els deixebles feels als seus ensenyaments i que després propagaren la formació rebuda difonent-la mitjançant la Fundació Ramon Orlandis. L'obra escrita, poc coneguda, té una finalitat de difusió de tot aquest ideari fruit d'una recerca filosòfica i teològica. Dins tot l'ambient descrit, intel·lectual i culte, ha d'esser centrada la seva escassa obra poètica.

L'OBRA LITERÀRIA

Els escrits poètics de Ramon Orlandis que consideram, completen la comprensió de la seva personalitat i afegeixen una nota interessant al caràcter d'aquest home singular. Es tracta d'una obra vertaderament reduïda, puix afecta sols a cinc composicions poètiques escrites en la seva joventut i que coneixem per un manuscrit del seu germà Pere.

Les poesies es troben a una fotocòpia dipositada a la Biblioteca Bartomeu March Servera de Palma. El document consta de 20 folis⁴ i és una còpia de diverses composicions poètiques escrites, com ja és dit, pel seu germà Pere. En el primer foli hi apareix una carta dirigida per aquest al seu amic

Josep Cirera i Mas d'es Pla del Rei, que conté detalls molt interessants. Vet aquí el text:⁵

«Benvolgut amic: Na Catalina germana teva va dir a sa tia Mgdalena, que desitjava llegir algunes coses que he fetes darrerament i que les diuen poesies a falta d'altre nom que posar-hi. Les he copiades i les t'envii, perquè un costipadot ferest que regularment me costarà dur un veixigà no me permet posar els peus al carrer. Les poesies d'en Ramon, germà meu, sí que demostren condicions de poeta de bon de veres.

Posa'm als peus de sa tia i de na Catalina i mana a ton amic.

Pere Orlandis».

LES POESIES

En el manuscrit apareixen cinc poesies, algunes d'elles en forma fragmentària, mesclades amb altres originals del seu germà Pere, sense que, sembla, hi haja establert cap ordre. En conjunt són onze composicions i qualcuna de les de Ramon no tenen títol. La relació d'elles és la següent:

1. *Vols me dir tu la donzella...* (sense títol, f. 5).
2. *A la finestra* (f. 13-14).
3. *Mostrem ton cor poncella mig oberta* (sense títol; f. 15-16).
4. *A mon germà Pere* (f. 17-19).
5. *Vora mar* (f. 19-20).

Les cinc poesies foren escrites abans del mes de novembre de 1897, ja que dins aquest mes, morí a Salamanca Pere, l'autor de la còpia. Endemés, en aquest any Ramon complí 24 anys; com sembla que entrà a la Companyia als 22, les poesies probablement foren elaborades abans de 1895 o dins aquest mateix any. Aquesta opinió es confirma en considerar la temàtica tractada, que pareix revelar l'ideal d'una ànima no satisfeta amb els valors del món i que es mostra desitjosa de viure plenament la vocació religiosa que agombola el seu cor. Conseqüentment, podem parlar de poesies primerenques encara que manifesten un ideari molt profund i madurat.

LA FORMA POÈTICA

L'aspecte literari de les poesies de Ramon Orlandis presenta certes notes específiques que són examinades en considerar les tres qüestions següents: lèxic, recursos poètics i mètrica utilitzada.

El lèxic d'Orlandis està dotat de gran força expressiva i amb tal intensitat que difícilment és pot superar. Crida l'atenció el vigor impulsat a l'expressió d'un sentiment valent-se dels diminutius: «anellat d'or» (com a símbol del ric món de la infantesa), «aucellet cantor de la boscúria» (la petitesa: debilitat de l'aucell enfrontat al poder tenebrós que representa el substantiu boscúria); «l'embatol». Generalment el vocabulari és tendre i afectiu; qualche vegada, quan ho demana el concepte expressat, es presenta mesell de serenor, com l'aplicat al referir-se a Déu, o de gran i suggeridora bellesa en referir-se a la naturalesa. Sempre just i adequat al valor poètic que es dona a la idea o al pensament.

Els recursos poètics són d'una gran estètica: a la primera de les seves poesies (text I) ajunta perfectament l'encant amb la il·lusió juvenil. Contraposa: «donzella de l'encant» a «ane-

P. Ramon Orlandis i Despuig, S.I.

llet d'or». En altres ocasions fa ús d'expressions de gran contingut poètic: «la volta blava», «immenses alimares la fantasia hi veu» (les estrelles), «volar damunt el vent» (sensació de subtila i lleugeresa de l'esperit), «magnífiques joguines» (juguetes tal volta complicades i per tant fruit del càlcul racional), «ombrívola hivernada» (rigidesa de l'hivern). Els recursos poètics sovint tenen un gran poder creatiu. Recordem el que s'aconsegueix cantant el color blau:

«Blava és la mar que transparent oretja,
blau és lo cel fondal de llum claríssim,
llunyadanya se perd dins la blavura
una veleta blanca».

(*Vora mar*, estr. 1)

Vet-ne aquí un altre elaborat amb la idea de l'aire:

«Cor meu enyoradís com la sageta
quan sortida de l'arc encara vola
vers l'aucellet cantor de la boscúria
s'ha d'aturar amb l'aire».

(*Vora mar*, estr. 5)

En altres ocasions utilitza termes evocadors dels seus sentiments més íntims: «El degotís d'un cor és la tristesa», «lo tristíssim arenal de la vida» (que implica la monotonia del paisatge desert mitjançant la paraula arena, o almenys, monòton i sense vida). O;

«Baix la pluja mortal d'acer i ferro,
com dormirà el guerrer en llit de plomes?».

on recorre a contrastar fortament les idees, que és un recurs usat sovint pel P. Orlandis. La vinculació a la geografia local es mostra ben viva en aquests versos:

«A la platja arenosa que sols vesten
salvatges cards i liris de garriga».⁶
(*Vora mar*, estr. 2)

Quant a la mètrica, destaca el ritme de gran bellesa usat als versos, endemés enllestits d'una rima en la qual predominen dues tendències ben manifestes. Per una banda, l'ús del decasíl·lab, com es pot veure a la composició que comença «*Mostrem ton cor poncella mig oberta...*», *A mon germà Pere* i a *Vora mar*. Per l'altra, el vers de peu trencat que introdueix a les poesies titulades *A la finestra* i a les composicions abans esmentades, combinats amb els endecasíl·labs.

EL CONTINGUT IDEOLÒGIC

La reduïda obra poètica d'Orlandis és densa quant al pensament centrat en el desengany del món present i la consideració de l'obra de Déu.

L'obra comprèn un conjunt de quatre al·legories i una complanta dirigida al seu germà, el poeta Pere Orlandis, amb qui tan identificat estava. Les al·legories són un resum del seu pensament i tenint en compte aquest criteri seran analitzades, seguint, per tant, un ordre distint del que apareix a l'apèndix final on es reproduïxen els textos.

La idea del desengany dins la vida terrena i la consegüent vanitat del món s'expressa a les poesies que comencen d'aquesta manera: «*Vols-me dir tu la donzella...*» i «*Mostrem ton cor poncella mig oberta...*».

La primera constitueix una bella al·legoria mitjançant un diàleg enginyós i delicat entre una donzella i el seu amant. Ella sembla esser la representació al·legòrica de la bellesa del món i l'anell («anell d'or»), el cor que l'home li entrega amb il·lusió. El cor, representat amb l'anell, comprendria tota la concepció del món bell, que ha rebut de la mare i guardat gelosament, constitueix l'únic amor o record que té d'aquesta vida i el perd per l'atenció dedicada als encants del món. Tot això produeix la malenconia i la soledat que envaeixen l'home quan aquest es perca de la frustració esdevinguda per la pèrdua de la vida terrena.

La segona al·legoria, l'expressa la poesia que comença «*Mostrem ton cor poncella mig oberta*». Està concebuda a l'entorn del cicle estacional de l'any: s'inicia per un cant a la vida manifestat

en l'ús de termes propis de la primavera, a la qual al·ludeix sense citar-la («poncella», «la vida se renova», «ara es baden les flors») d'igual forma que les il·lusions a l'home que sempre hi seran.

Després, la part següent es fonamenta en l'estiu alegre i plaent, encara que abrusi els fruits de la naturalesa malgrat l'encoratjament que engendra la lluminosa claredat del dia i la diàfana serenitat de la nit.

Llavors es consideren les calamitats i malaurances que són anunciades per les perturbacions físiques que la tardor comporta («lo cel m'ho avisa amb núvols de tardor encapotat»).

I arriba l'hivern, quarta etapa d'aquesta hermosa al·legoria, imatge clara de la desil·lusió, de la fi quan «la vida es dorm esmorteïda». Tot i amb això, i endemés de l'«ombrívola hivernada», Déu dona la llum de la seva gràcia a l'home en el misteri de la Nit de Nadal.⁷

Les al·legories esmentades canten la vanitat de la vida i el seu final fugisser, però a la darrera ja agombola l'home en l'esperança de la vinguda de Jesús. És molt notable l'optimisme que sempre respira l'obra del P. Orlandis ja a la seva joventut, que després, a la plenitud de la seva vida, refrendarà amb oportuns raonaments teològics.

Les al·legories tercera i quarta situen l'home a un estrat diferent i a una òrbita en la qual entén i aprehèn el missatge de Déu «escrit» a la naturalesa. La poesia *A la finestra* (tercera al·legoria) possiblement va ser concebuda i escrita observant el bell paisatge de turons, petits boscos i planures limitades al fons per la Mediterrània, que s'estén des de la possessió de Sa Punta abans esmentada. La poesia comprèn cinc parts que es corresponen amb graus o escalonaments de contemplació:

1. La contemplació serena de l'obra de Déu (estr. 1-2).
2. Manifestació del poder de Déu (estr. 3-4).
 - Percepció per l'home dels senyals de Déu que criden l'atenció de l'home (estr. 3).
 - L'ordre admirable de l'obra de Déu que mou l'home a assolir el fi últim.⁸
3. Contemplació de la vida normal i feliç —el dia— amb les turbulències i crims —la nit—. Consegüent desorientació de l'home (estr. 5-6).
4. La vida humana enfosquida pels esdeveniments: records de la infantesa i joventut, creença en l'ideal que li sembla utòpic (ideal humà unit a l'obra de Déu):

«creent estava unida
la terra amb mar i cel».

(estr. 7)

Endemés la presència de desgràcies i commocions.

5. L'harmonia és un avís misericordiós de Déu, puix li envia la seva gràcia que sols la follia humana pot desmerèixer:

«llavors el Senyor degota damunt l'ànima mia
un rajol dolcíssim de mel del Paradís».

(estr. 9)

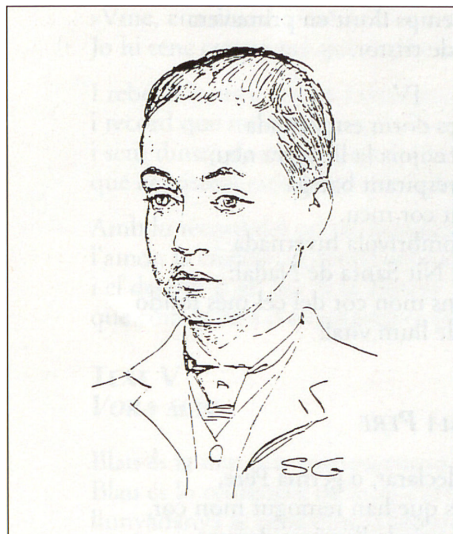
La quarta al·legoria tracta la qüestió i és a la poesia *Vora mar*. El contingut es redueix a dues idees centrals: la contemplació de la naturalesa i la reacció de l'home davant la glòria de Déu.

La poesia conté molt belles imatges: elements naturals (la mar, platja i vegetació, la brisa marina, l'aire), elements morals (contraposició entre els problemes vitals i els esforços per dominar-los).

CAFÈ
DE SA
PLAÇA

El cafè de Lluc

Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 51 70 24 • LLUC

Retrat del Pare Orlandis de jove

Pere Orlandis i Despuig (1854-1897)

Ramon Orlandis, S.I.

Finalment, hi ha una quinta composició dirigida al seu estimat germà Pere. Més bé és una complanta o lamentació que una elegia. L'escriu quan es dona compte de la crisi interna que sofreix el seu germà i que conduí Ramon a seguir Déu de més a prop. Efectivament, l'autor en observar la tristesa del seu germà Pere se sorprèn, puix contrasta amb l'alegria de Ramon, aleshores un infant. Això li descobreix la fugacitat de la vida i el seu esperit infantil es rebel·la, però convençut de la lluita inútil per la seva insensatesa, dirigeix el seu pensament cap a Déu.

En realitat és una història resumida de la seva vocació religiosa presa als 22 anys, ingressant a la Companyia de Jesús l'any 1893, fet que, per altra banda, possiblement influí, almanco amb l'exemple, que Pere, de temperament abú·lic, seguís la crida de Déu. Va esser una influència recíproca de dues ànimes molt compenetrades que compartien els nobles ideals religiosos, literaris i estètics i fins i tot, en certa forma, polítics dins una admirable comprensió espiritual.

APÈNDIX DE POESIES⁹

TEXT 1

— Vols me dir tu la donzella,
la donzella de l'encant,
que n'has fet de l'anell d'or
que al dit et vaig posar?

— En el dit el duia sempre
fins que un jorn de tempestat
em va caure a dins les ones,
dins les ones de la mar.

— Recordança de ma mare
per tu el m'havia llevat.

— Ai donzella de cor tendre,
la donzella de l'encant,
sols un anell tenia
i el me tirares a la mar.

TEXT II A LA FINESTRA

O nit que encisadora contempl jo l'hermosura
cansat per les fatigues que el dia ens donà!
quina alegria fonda, vivificant i pura!
quins sentiments més nobles dóna ta galanura
al pobre cor humà!

Quan surt a la finestra i veig la volta blava
que atreu ab ses mirades un esperit qui sent,
llavors sí que sospira la pobre ànima esclava
que vol volar lliberta, rompent la dura trava,
volar damunt el vent.

Que si los ulls de terra només llums descobreixen
immenses alimares la fantasia hi veu,
nous móns quasi sens termes que fugen i apareixen
l'enteniment destria i abismes que glateixen
amb poderosa veu.

Nous sols i noves llunes que volten ordenades
lligats per l'harmonia gegant que los sosté,
magnífiques juguines que Déu ha fabricades,
juguines per un àngel, que mostren les petjades
del nostre fi darrer.

Mes, ai! l'home és de pedra; la nit en son misteri,
n'amaga de baixades, de crims atterradors:
mentre al treball s'entrega de dia un hemisferi,
té l'altre dins la fosca d'un vergonyós platxeri
i plors desoladors.

Així com nit i dia mudances n'esdevenen
i arruguen la serena saó de l'esperit,
que si ara poderosos mos pensaments s'estenen,
sovint dins la peresa amb l'ordre no s'avenen
i el cor està adormit.

Oh Déu! plegats me vénen records d'una altra vida,
quan per camins corria de flors plenes de mel,
la mescla contemplava de la blavor humida

amb la del cel claríssim, creent que estava unida
la terra amb mar i cel.

Però com entre espines la vida avança
que en veig de nuvolades! Lo cel que està de lluny!,
estones no es destria un signe de bonança,
fe perdre la foscúria del cel la recordança
i el tro més fort retruny.

Llavors de l'estelada la cèlica harmonia
m'apar de Déu santíssim, misteriós avís;
i concertant les forces que minva ma follia
llavors el Senyor degota damunt l'ànima mia
un rajolí dolcíssim de mel del paradís.

TEXT III

I

Mostrem ton cor poncella mig oberta,
mostrem ton cor poncella a mig obrir
per tot ara la vida se renova
ja el món torna a florir.
Ara es baden les flors per la planura,
ara es baden les flors per los turons,
ara es baden també per mai tancar-se
mes tendres il·lusions.

II

Lo sol d'agost abrasador ja bada
la clovella del fruit de l'ametler;
la fruita ressecada se clivella
i s'obri lo terror.
Per què clos lo teu cor, lliri de marbre
fas que senti la maror mon esperit?,
ara que regna lo repòs de dia
i en l'estelada nit?

III

Ja ho entenc, trist de mi! Lo cel m'ho avisa
amb núvols de tardor encapotat,
m'ho diu lo vent que atupa ma finestra
m'ho diu la tempestat.
Terra llunyana que et cobreix de roses
bé et deixarà mústia la tardor:

mon cor un temps florit en primavera
s'esfulla de tristor.

IV

Com la vida es dorm esmorteïda
pel camp que enjoia la lleugera neu,
aixís gelat ni respirant batega
lo desolat cor meu.
Alegre dins l'ombrívola hivernada
resplendeix la Nit Santa de Nadal:
oh si entra dins mon cor del cel més fondo
un raig de llum vital!

TEXT IV

A MON GERMÀ PERE

Si et pogués declarar, o germà Pere,
los sentiments que han remogut mon cor,
quan m'ha sorprès la llàgrima darrera,
nada en morir una esperança en flor,

a plorar tornaria; ja mai belles
les il·lusions que joves ens forjàrem
més prop han d'esser que les estrelles
quan nos enganyam amb traïdor reclam?

Per què m'ho has dit? Jo encara no ho sabia,
jo amava la vida com un nin
per voreres corrent, que ma follia
omplí d'arbrades i aucellam jolium.

Més, ai! que m'enganyí. Tal com Mireia
per les ardentes planes de la Crau¹⁰
creguí veure un verger i només veia
desert sens fi tocant a lo cel blau.

I amb afany estudií i gran ventura!
ço que tot és substància o accident,
ço que tot és mudable, que no dura,
que tot és cendra que s'emporta el vent,

que no puc dominar la rebel·lia
de l'enemic que dins de mi em combat,
sé que res d'aquest món per gran que sia
pot satisfer de tot ma voluntat.

Per això m'he entristit; res se me'n dóna
respirar d'eixa costa l'embotol,
si du a ses ales, amb ses remors de l'ona
sospirts i penes i lament i dol.

Sospirant per un lloc ple d'hermosura
on s'anegui en delícies l'esperit,
no trobam aquí baix sinó tristura,
ni plaer sens taca, ni desig complit.

Més sé germà, que aquest desig sens mida
que brolla renadiu dins el cor meu
aquest afany amb que la ditxa em crida
de la llavor és nat que hi sembrà Déu.¹¹

I que Ell a sos esclaus tant ens estima
que per nosaltres enclavat morí.
«Vine, ens diu, del Cel a l'alta cima

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 51 70 46

«Vine, ens diu, del Cel a l'alta cima
Jo hi tenc consol pel qui s'acost a mi».

I rebel·lí lo meu cor en l'esperança
i record que me'n vaig camí del cel
i sent dintre de mi veus d'enyorança
que és tristesa més dolça que la mel.

Amb lo record del cel tot la bellesa,
l'amor, la ciència, el contemplar el món
i el degotís d'un cor és la tristesa
que com la cera d'enyorança es fon.

TEXT V VORA MAR

Blau és la mar que transparent oretja,
Blau és lo cel fondal de llum claríssim,
llunyadanya se perd dins la blavura
una veleta blanca.

A la platja arenosa que sols vesten
salvatges cards i lliris de garriga,
alena el pit la sanitosa flaire
de l'embatol tranquívol.

La remor de les ones sossegada
torna la calma a l'esperit que plora,
la calma que s'entuja tan lleugera
com dins la mar els peixos.

Oh! si sempre sentís dins la meua ànima
eixa frescor que engendra força,
que alegre es tornaria lo tristíssim
arenal de la vida.

Cor meu enyoradís, com la sageta,
sortida de l'arc encara vola
vers l'aucellet cantor de la boscuria,
s'ha d'aturar a l'aire?

Baix la pluja mortal d'acer i ferro,
com dormirà'l guerrer en llit de plomes?
com l'esperit inclòs en la matèria
reposarà sens lluita?

També la mar blavosa que tavellava
ara les fresques ones, s'avalota
i turg lo pescador, quan sos abismes
remou la tramontana.

No és del romeu que a la muntanya puja
anar cap ali amb lo somrís als llavis:
lluitar, lluitar, per arribar un dia
al Thabor de la Glòria.¹²

Miquel Ferrer Flórez

NOTES

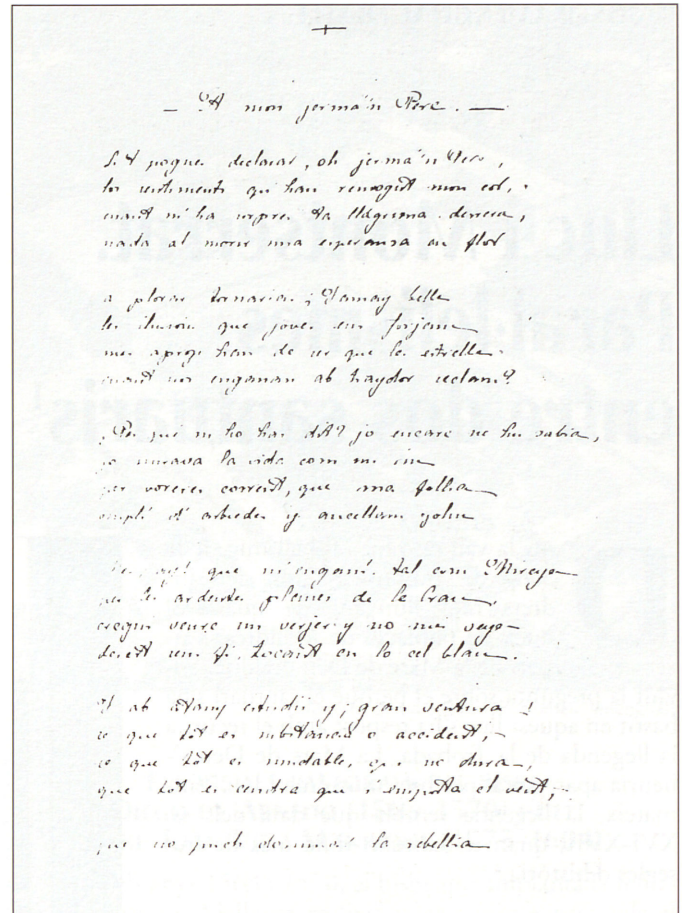
(1) «L'altre Orlandis poeta... s'anomena Ramon... La seva nota dominant és la noblesa de l'entonació i certa sobrietat horaciana». (Carta a Antoni Rubió de 6 de juny de 1895).

(2) Era la darrera casa a l'esquerra del carrer entrant des de la plaça de Joan Carles I.

(3) Doctrina exposada pel papa Pius XI a les encíclicques *Quas primas* (1925) i *Miserentissimus Redemptor* (1929).

(4) Manuscrit registrat a la Biblioteca March Servera amb el núm. 24.962, sig. fol. 187 (31).

(5) El text esmentat, com els altres que es transcriuen, estan adaptats a l'ortografia actual.

Reproducció d'una part de les poesies de Ramon Orlandis.
(La grafia és de Pere Orlandis i Despuig)

La tia Magdalena era D.ª Magdalena Despuig i Troncoso, germana de la seva mare i quan Pere s'emmalaltí greument a Salamanca, on morí, es traslladà a aquella ciutat amb l'altre germà Joan.

(6) A la Punta de n'Amer o de n'Orlandis, entre les platges de s'Illot al migjorn i Cala Millor al gregal aproximadament, s'estén una zona boscosa on es troben aquestes plantes no massa lluny de les cases de la possessió Sa Punta. L'autor es refereix al lliri bord (*Iris fetidissima*) o, tal volta, no tan clarament al lliri de platja (*Pancreaticum maritimum*). Quant al card a Mallorca, hi ha moltes varietats. Es deu referir al card marí (*Eryngium maritimum*).

Altrament, l'esmentada zona de boscos és possible que fos el paisatge evocat per Pere Orlandis a *La caçada* i a *Lo patge cavaller*.

(7) Costa i Llobera és autor de dues horacianes (*Retorn de primavera* i *Entrada d'hivern*) que tenen similitud temàtica; sols alguna expressió de Costa pot recordar qualche vers de Ramon Orlandis.

(8) La influència del tomisme per demostrar l'existència de Déu és clara; concretament la quinta via a l'estrofa darrera i altra via a la penúltima.

(9) L'adaptació a l'ortografia actual ha suposat el canvi d'algun terme. Per altra banda, l'autor escriu algun arcaisme que es conserva per exigències mètriques. Els canvis més importants es mencionen a una nota.

(10) La Crau és una comarca i també un illot situats prop de la desembocadura del Rodano.

(11) L'autor usa el terme renadiu (no renatiu) avui no gaire usat; també escriu dixa, terme incorrecte, però prou utilitzat fins i tot ben entrat el segle XX.

(12) La paraula té difícil lectura; és possible que vulgui dir túgit o turgent.

També diu alí (escriu aly), arcaisme equivalent a allí.

Per a completar el coneixement de l'obra del P. Ramon Orlandis, principalment en l'aspecte teològic, es pot consultar el nostre estudi: *Ramon Orlandis i Despuig. S.I. Dios, familia y poesía*. Cristiandad, núms. 764-765 (1994-1995).

■ JOSEP AMENGUAL I BATLE

Lluc i Montserrat. Paral·lelismes entre dos santuaris¹

Dins la vall de Lluc, al bell mig de la Serra de Tramuntana, un dels indrets més llunyans de qualsevol nucli de població de Mallorca, s'aixeca el Santuari de la Mare de Déu de Lluc. Sovint la pregunta sobre el perquè el santuari s'ha bastit en aquest lloc s'ha respost amb el recurs a la llegenda de la Trobada. La Mare de Déu s'hauria aparegut al pastoret musulmà Lluc. Tanmateix, la llegenda sembla que data dels ss. XVI-XVII, quan el Santuari duia més de tres segles d'història.²

ANTECEDENTS RELIGIOSOS DEL SANTUARI: EL LUCUS LLATÍ³

No solament els voltants de Lluc sinó la major part de la serralada està coberta per un espès alzinar, que forma el bosc més estens de Mallorca, que en temps del romans fou designat amb el terme genèric *lucus*,⁴ el qual, però, sembla que en aquest cas es carregava de connotacions religioses.

Efectivament, el *lucus* agombola immenses extensions. Hi caben des del santuari talaiòtic d'Almallutx, suplantat per l'embarament del Gorg Blau, fins la Cometa dels Morts, amb sengles coves d'enterrament, en les quals s'hi trobaren peces d'un aixovar religiós significatiu. Es va poder deduir que a la primera cova s'hi va practicar el ritus de la incubació. Per això, davant l'existència de restes talaiòtiques aparegudes a l'indret on s'ha bastit el santuari cristià, Veny es demana si es tractarà d'una mera casualitat.⁵ Més encara, afegeix que les primeres formes cristianes de devoció de les quals tenim constància a Lluc són les vetles,⁶ tan semblants al ritus prehistòrics esmentats.

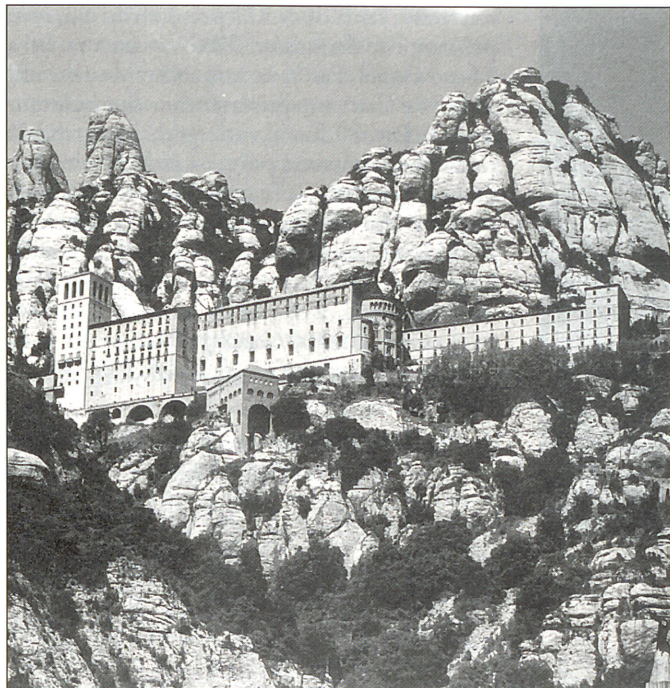
A tot això hi hem d'afegir dos topònims paleocristians, que ens fan avançar cap al noroest, a la falda del Puig Roig. Un, Santa Fàmia, s'ha perpetuat en el nom de la possessió Femenia i l'altre, Sant Major es conservava encara al segle XV.⁷

Sembla que al s. XIII, quan començà el santuari maria a Lluc, per aquells paratges hi havia prou ambientació religiosa, la qual cosa pogué contribuir a atreure ben prest l'atenció dels cristians catalans, que acabaven d'establir-se a Mallorca, arrel de la conquesta.

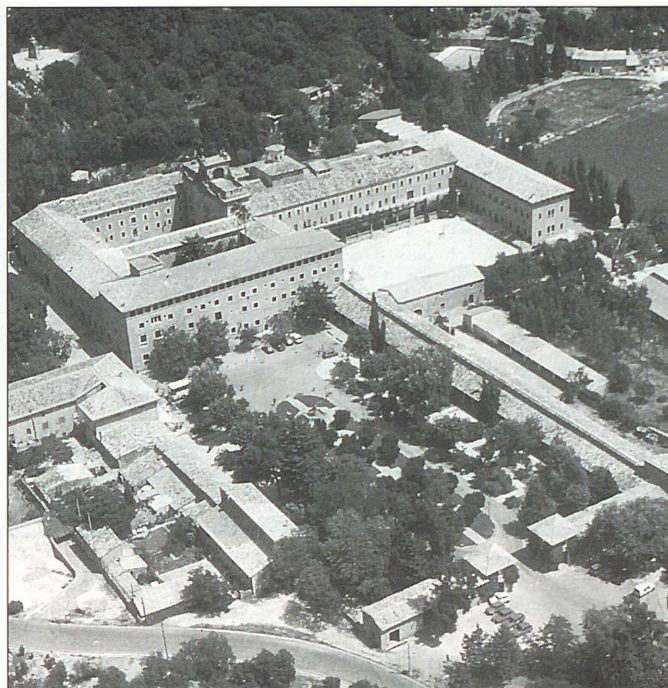

LES ARRELS CRISTIANES DE LLUC: L'ENYORANÇA DE MONTSERRAT⁸

Al començament del segon terç del s. XIII, els nous pobladors arribats a Mallorca, en bona part provenien de Catalunya. Ells trasplantaren una Església amb les formes religioses medievals, entre les quals els santuaris marians i les peregrinacions eren part integrant i important. Per això, vora bona part de parròquies dedicades a la Mare de Déu, calia omplir el buit que sentien dels santuaris cap als quals peregrinaven al continent, sobretot a Montserrat.⁹ Gabriel Llompart considera un «fet històricament provat que la devoció mallorquina al santuari de la Mare de Déu de Lluc es va desenrotllar com si fos una espècie de doble de la devoció, que les generacions primeres d'emigrants i conquistadors catalans sentien envers del santuari de la Mare de Déu de Montserrat».¹⁰ Llompart seguidament enumera una colla de coincidències entre ambdós santuaris: el seu emplaçament muntanyenc, la imatge ma-

Monestir de Montserrat

Monestir de Lluç (Foto: Bartomeu Amengual)

riana, una comunitat permanent per a la seva cura pastoral, una confraria estesa per tot arreu, una escolania, un camí d'accés escalonat pels Set Goigs.

La veneració per Lluç i Montserrat es manifesten en legats testamentaris, dels quals en queden constància almenys des de 1282.¹¹

Les vetles, de les quals hem parlat, tot i que puguin tenir una inspiració molt antiga, també es practicaven a Montserrat pel s. XIV.¹² A la darrereria del mateix segle sembla que el Santuari de Lluç tenia ja algun prevere estable al servei dels pelegrins. Arribam a mitjan s. XV, quan el papa valencià Calixte III, el 1456, constitueix un Col·legi de preveres per a l'atenció del Santuari.

L'ESCOLANIA DE BLAUETS

A les acaballes del s. XV, ja hi ha constància d'al·lots que reben una formació espiritual, literària i musical, els quals són al servei del santuari.

A principis del s. XVI, el Prior Gabriel Vaquer, va donar unes ordenacions, la cinquena de les quals estableix la celebració d'una missa matinal, en la qual cantaran «sis minyons, així com se fa en nra. dona de Montserrat». Aquesta institució seria ben prest confirmada amb una butlla de Climent VII, de 25 de setembre de 1531, que reitera els mateixos termes.¹³

Per les mateixes saons i, possiblement, per iniciativa del mateix prior Vaquer, el Santuari de Lluç va fer imprimir la primera estampa que coneixem de la Mare de Déu de Lluç, del santuari i de tota la contrada. Llompart mostra com aquesta xilografia està inspirada en la coneguda com a «imatge gran» de la Mare de Déu de Montserrat, estampada dins els primers trenta anys del s. XVI.¹⁴ De fet, basta un cop d'ull a la plasmació de les muntanyes, per percebre que recorda més les de Montserrat que les de la pujada de Lluç.

LES VISITES PASTORALS DEL BISBE DIEGO DE ARNEO (1563-1570) I DEL BISBE JOAN VIC I MANRIQUE (1573-1604)

Entre els anys 1563 i 1570, el bisbe que implantà la reforma tridentina a Mallorca realitzà quatre visites pastorals al Santuari de Lluç.¹⁵ Segons el concili de Trento i d'acord amb les butlles anteriors, el 25 de setembre de 1563, Arnedo compila unes *Ordinacions del Col·legi y Parrochia de Nostra Senyora de Luch conforme a les Bulles Apostolicas a dit Col·legi concedides*.¹⁶ Torna incidir en la prescripció que els infants *aprenghen de cantar una missa de Beata Vergine, notada com se fa en Montserrat, y quiscun dia davant lo altar de Nostra Senyora canten dita Missa*.¹⁷ A la primera visita que féu a Lluç el bisbe Joan Vic i Manrique, el 1578, referint-se a l'Escolania torna a inspirar-se en la de Montserrat.¹⁸ Aquests infants, dins el s. XVIII, per mor del vestit blau que duïen ordinàriament foren coneguts com al·lots blaus, o blauets. Diguem també que els reis Felip IV i V atorgaren privilegis a Lluç en els mateixos termes que a Montserrat.¹⁹

LA RESTAURACIÓ

Amb les transformacions que seguiren al Concordat de 1851, el Col·legi de Preveres, confirmat per Calixte III, quedà formalment dissolt. El bisbe Miquel Salvà, d'acord amb una reial ordre del 6 de maig de 1859, destituí el rector i prior i nomenà un rector, que era ensems cap del Col·legi. El Santuari de Lluç va entrar en una profunda crisi interna, mentre que la confluència del Romanticisme i els inicis de la Restauració reviscolaven la religiositat, els catòlics cercaven una nova vertebració, en la qual la inspiració en les formes medievals era central. Recordem que els santuaris són una de les respostes a una aspiració dels cristians de trobar-se amb Déu, a través d'uns mitjancers propers i en certa manera de la mateixa

Jornada dels malalts a Lluc

pasta humana. No en debades la forma de religiositat que promouen fou una satisfacció davant la solitud que sentien molts creients que havien d'acostar-se a Déu en una litúrgica sàvia i en una llengua que ja era desconeguda.

Després de la necessària purificació de la religiositat del Barroc, promoguda per la Il·lustració i per un cert Jansenisme, la Restauració catòlica va recórrer als santuaris d'origen medieval, amb tanta més raó si tenim present la magror teològica i la mediocritat dels bisbes del s. XIX. Als santuaris era possible gaudir d'una experiència profundament religiosa. D'altra banda, santuaris com Montserrat i Lluc eren un lloc adient perquè els pobles tinguessin un espai per a sentir-se com a tals, més enllà de les lluites quotidianes, que aleshores eren freqüents.

La Restauració catòlica troba també en els santuaris uns llocs emblemàtics que els acostaven a un món que en tants d'aspectes era caduc, però del qual allà en trobaven un laç que els lligava amb les arrels del país, que aquells cristians tendien a identificar amb el patrimoni cristià. D'aquí a l'integrisme la passa per donar és ben curta. Basti resseguir l'obra de Joan Bonet i Baltà i Casimir Martí i Martí, *L'integrisme a Catalunya. Les Grans Polèmiques: 1881 - 1888*,²⁰ per veure com a Montserrat el cap dels integristes Nocedal i altres bisbes i clergues de la seva colla s'hi reunien.

Ateses les circumstàncies de Lluc, tant per la seva capacitat d'allotjament migrada com per les dificultats d'accés, reunions semblants no eren possibles. Tampoc era viable manipular els seminaristes de Mallorca, car tots plegats eren en nombre inferior als que hom podia aplegar a Catalunya.

Però els santuaris de Mallorca esdevingueren un lloc adient per a l'autoafirmació dels catòlics en les peregrinacions. Josep M. Quadrado fou un gran promotor i cronista d'aquestes concentracions que, en principi, atès el tarannà d'aquest dirigent, pretenien assolir una presència ben clara de tots els catòlics, però sense virulències ni visceralitat. Podem esmentar tres grans peregrinacions: la que s'adreça al Santuari del Puig de Pollença, el 17 de maig de 1877.²¹ El 22 de juliol de 1883, els organitzadors d'una peregrinació a Lluc pogue-

ren veure com dues mil persones hi pujaven pel camí de ferradura. L'èxit va encoratjar a Mn. Miquel Parera a convocar, des de «El Àncora», diari integrista encara que tolerant amb el Partit Liberal, una gran peregrinació per a l'any vinent, i portar a la Mare de Déu de Lluc una corona finançada per subscripció popular. Per a la peregrinació de 1883, Mn. M. Costa i Llobera va compondre la que seria l'himne de la Coronació, *Dins el cor de la muntanya* que, a la Corona poètica de 1884, es presentà com a *Cansó per cantar els pelegrins de la Mare de Deu de Lluch*, 1883.22

LA CORONACIÓ DE LA MARE DE DÉU DE LLUC (10/08/1884)²⁵

L'any 1881 va ser coronada pontificalment la Mare de Déu de Montserrat. Possiblement aquest fet va inspirar Mn. Parera a fer quelcom de semblant amb la de Lluc.²⁴ L'ambient dels catòlics mallorquins estava

preparat. Cal que recordem que amb ocasió del mil·lenari de la Mare de Déu de Montserrat, «El Àncora» féu un seguiment dels esdeveniments.²⁵ La revista homònima dóna compte del certamen, amb el nom dels components de la junta, en la qual en tercer lloc hi estava Quadrado,²⁶ el qual sortia de Mallorca el dia 13 d'abril, *que con otros notables escritores católicos ha de formar el jurado del certamen literario*.²⁷ Cal esmentar que Tomàs Forteza, autor del poema «Pregaria d'acció de gràcies» fou guardonat amb el primer premi del certamen.²⁸ Aquest poeta és també l'autor d'un altre himne per a la peregrinació a Lluc de 1883, *Puix de Deu y dels homos sou mare*, un dels més cantats actualment.²⁹

Tot just varen arribar les jornades prèvies a la coronació, es va anunciar i publicar un quinari, o sia cinc números de la *Guia de Lluch. Quinari dedicat als peregrins* (24/07/1884 10/08/1884). Aquesta publicació era editada a la Tipografia Catòlica-Balear, en la qual es publicava «El Àncora», i els subscriptors d'aquest periòdic la reberen en la mateixa tramesa.

La Coronació serà «una gran festa i patriòtica manifestació de Catolicisme que anam a celebrar».³⁰ Podem dir que aquesta expressió traspua l'objectiu primordial de la Restauració catòlica. Per primer cop, en aquest breu assaig, ens topam amb el sentit patriòtic lligat a Lluc. Al segon número, hi ha una expressió ben explícita del projecte d'afirmació catòlica. La manifestació pública de la fe és un dret que es reivindica, pretensió unida a la «necessitat de restaurar el religiós prestigi que altre temps tenia dins els nostros cors la Verge Santíssima de Lluch».³¹ Els poetes de la Renaixença expressaren en variades formes aquest ideal. Cal observar que si «El Àncora» es publicava en castellà, el quinari sortí íntegrament en català.

Aquí caldrà posar de relleu, que dins l'article *¿Perquè anam a Lluch?*, que comentam, l'autor empra el recurs d'una triple comparació: els catòlics de tot el món van a Roma — no hi ha la referència a Palestina —, per visitar el sepulcre de Sant Pere, en la qual cosa segueix molt tradicional, i «donar testimoni de fidelidad al Papa». Els catòlics francesos van a Lourdes «per implorar remey a ses desditxes». Segueix l'anònim autor amb més detall: «Mirau que fan els nostros germans de Catalunya:

s'en van sovint, sovint á dalt lo Montserrat á visitar la seua Moreneta y á oferirli presents per restaurar son temple». L'acte de la coronació tingué lloc el dia 10 d'agost de 1884, data del darrer número del quinari. Hi trobam una explícita referència a la coronació de la Mare de Déu de Montserrat, la primera coronada en territori hispànic, el 8 de setembre de 1881. Li seguia la coronació de la Mare de Déu de Lluc.

LA CORONA POÈTICA

El número cinquè del quinari al·ludeix a l'aplec de 42 dues composicions, sis de les quals eren obra d'altres tantes poetesses. Ja hem al·ludit al contingut del pensament dels poetes mallorquins. Ells presentaren a l'escolania de Lluc i al poble de Mallorca una plas·mació d'un projecte de país molt sumari. Fou un servei que no feren els polítics ni la burgesia com a tal. Però ens interessa una observació que trobam a l'anunci de l'esmentada publicació: «Llástima que no s'hajin invitat als poetes catalans, així com ells mos invitaren quant feren sa corona poètica á la seua *Morena* de Montserrat».³² Aquest periòdic de curta durada féu un gest de cortesia amb «La veu de Montserrat», «valent setmanari catòlich», que havia publicat la nova de la peregrinació a Lluc.³³

Les al·lusions al santuari de Catalunya no són moltes, però cal recordar-les. Comencem pels ecos de la Trobada de la Mare de Déu de Lluc, que ressonen al poema *Quina tradició més hermosa*, signat per «Un vilafranqué» que, no és altre que el Marquès de Vivot, Miquel Joan Sureda i Verí.³⁴ La vinculació de l'autor amb Vilafranca de Bonany és prou coneguda, particularment per ser propietari de la possessió de Sant Martí.

L'estrofa que ens interessa diu així:

*Cosa may vista es aquesta,
Es un miracle patent,
Una llum tan resplendent
Y ni gens els ulls molesta:
Aquexa gran claredat,
Com si fos de mil estrelles,
Assembla á las maravelles
Que contan de Montserrat.*³⁵

José Lluís Pons i Gallarza féu memòria de Montserrat a la darrera estrofa de la seva composició titulada *Lo brot de murtra*:

*Ma presentalla
Ben poch ne val;
Feysla mes rica
Dins vostres man.
Jo sols vos porto,
Si puch pujar...
Un brot de murtra de Montserrat.*³⁶

D'una tercera referència a Montserrat, la de Quadrado, en parlarem tot seguit.

Acte de la Trobada de l'OCB a la Plaça del Lledoner (Lluc)

A la gran concentració de Lluc, per l'octubre següent li succeí una de 6.000 persones al petit santuari de Bellver, vora Palma.

LES SET GERMANES

El poble de Mallorca, tot aixecant nombrosos i a voltes flo·reixents santuaris marians, ha expressat la seva devoció a una única Verge Maria. Això que ensenyava també el Catecisme del P. Diego de Ledesma (1519-1575), citat per H. Kamen, al·ludint a un decret del bisbe de Barcelona de 1588,³⁷ però ja editada a Mallorca pel 1576.³⁸ Però, malgrat és possible que l'opuscle arribàs a Mallorca a través de Barcelona, entre les Verges venerades no esmenta la de Montserrat. I solament a partir de 1752 les edicions mallorquines esmenten la Mare de Déu de Lluc. Doncs bé, apropant-se la coronació de la Mare de Déu de Lluc, l'esmentada «Guia», al seu primer número, aixeca la pregunta sobre el perquè de les «Set Germanes». El periòdic «L'Ignorància» dóna una resposta una mica diversa i, per a mi més convincent, que la del poema de Quadrado, inclòs a la Corona Poètica de 1884. Però a nosaltres és la d'aquest polígraf menorquí la que ens interessa. Ell presenta una visió de les «Set Germanes» com a llums per als creients mallorquins. Però, entre les set, és la Mare de Déu de Lluc la llum principal dins Mallorca i la que ens agermana amb Catalunya, a través de la seva germanor amb la de Montserrat:

*Llums son que 'l cel, Maria, a vostra glòria
Per l'illa encén, y Lluch es la major;
Llums són del cel Eu Puigý la Victòria,
Inca,³⁹ Bon-any, Gracia, Sant Salvador;*

*Llums son del cel corrent de nit a estonas
De cim en cim; y Lluch la senya ha dat,
Far resplendent qui atravesant las ones,
Creua sos focs amb los de Montserrat.*⁴⁰

Indubtablement, Quadrado resumia les aspiracions dels catòlics mallorquins i insinuava una comunitat espiritual i

cultural de Mallorca amb Catalunya. Per què no va incloure una referència a la Mare de Déu del Toro de Menorca, essent ell menorquí? Possiblement la seva participació als esdeveniments recents de Montserrat pesaren més.

LA RESTAURACIÓ DE LLUC DE 1891. ELS MISSIONERS DELS SS. CORS

El bisbe Jacint M. Cervera i Cervera, al poc temps d'arribar a Mallorca va emprendre una tasca restauradora sistemàtica. El Santuari de Lluç es trobava en una situació deplorable, tant pel que fa a l'atenció pastoral dels pelegrins i dels feligresos, com a la cura dels blauets. Sembla que les malversacions econòmiques no mancaven. Cervera propiciava la restauració tot servant-se ben cara alta dels ordes religiosos. El seu projecte d'instal·lar a Lluç una comunitat de Carmelitans Calçats era ben madur. Comptava amb l'autorització del govern de Madrid.⁴¹

L'aldarull de la premsa fou gran, no tant per motius antireligiosos, com per discrepàncies amb el bisbe. És cosa quasi provada que atíava el foc alguna persona del clergat de Lluç. Els crítics del bisbe Cervera tenien por que la decisió de dur-hi frares forasters fos un atemptat contra el poble mallorquí, amic de les seves creences, de les seves tradicions i de la seva llengua. Per suposat, ho deien en castellà. I, tot refent-se a l'esperit de la Coronació, exclamaven: *se nos antoja que equivale á destruir para siempre y á romper en pedazos la piadosa tradición del santuario de Escorca eso de convertir á Lluch en patrimonio de una comunidad de frailes, todos en su gran mayoría forasteros.*

Aquel bello ideal religioso, tan fervorosamente proclamado por centenares de católicos mallorquines, á raiz de la solemne coronación pontifica de la Moreneta; aquel bello ideal de hacer de Lluch el Montserrat de las Baleares, queda desvanecido [...].

El Pare Joaquim Rosselló i Ferrà

*La patriòtica aspiración de hacer de Lluch la casa payral de los católicos mallorquines, aspiración que formulaba ahora, en el último aniversario, desde lo alto del púlpito de Lluch, el elocuente Miguel Costa.. no será ya posible.*⁴²

El bisbe va desistir del propòsit i el 4 de maig de 1891 va nomenar Prior de Lluç el fundador de la novella Congregació de Missioners dels SS. Cors, P. Joaquim Rosselló i Ferrà. Sembla que el fet que fossin mallorquins els components d'aquesta institució que, a més, no fruïa de les exempcions canòniques dels ordes religiosos, ajudava a acceptar la solució episcopal.⁴³ L'ideal de fer un Montserrat a Lluç quedava servat.

La nova carretera de Lluç va ser inaugurada pel setembre de 1891.⁴⁴ Comunitat religiosa estable i nova via d'accés contribuïren a fer de Lluç *lo sant racó de la llar*, en tota la riquesa que pretenien els catòlics de la restauració, religiosa, cultural i patriòtica. També l'Escolania veié augmentat el nombre dels blauets i s'hi implanta una escolarització de grau secundari. L'investigador Gabriel Llabrés, escriví que el prior Vaquer, al s. XVI, «féu del Santuari de Lluch lo Montserrat de Mallorca».⁴⁵ Aquesta era l'ambició del bisbe Cervera, quan reconeixia les profundes transformacions de Lluç, en carta al P. Rosselló: *«después del Corpus subiré a ese Montserrat de Lluch, con el objeto de admirar sus progresivas mejoras».*⁴⁶

LLUC I MONSERRAT DURANT ELS DARRERS CENT ANYS

Per motius obvis, són els anys que a Lluç més s'ha conegut Montserrat. Des del successor del P. Rosselló en el priorat, P. Joan Perelló i Pou, posteriorment bisbe de Vic, s'ha cercat informació en el santuari de Catalunya, per tal d'avançar en el servei al de Lluç. Però no seria senzill establir la relació de causa i efecte entre aquestes visites i les actuacions a Lluç. Sembla que aquí hom ha obrat més d'acord amb les necessitats i a segons les possibilitats, que no atenent-se a allò que exigiria Montserrat pres com a model estricte. Montserrat ha esdevingut més un gran paral·lel que no un model vinculant. Els motius són obvis.

Més encara, és ben possible que els moments de més semblança, de més simpatia i d'un cert paral·lelisme amb Montserrat hagin coincidit amb els de menys reflexió sobre aquest punt. Sembla que la Restauració catòlica del s. XIX creà un model de santuari marià, que atragué grans masses de creients, que comptà amb la simpatia dels poetes i literats, que a Mallorca apuntaven cap a un recobriment de la consciència de poble, sens però vessar-la en projectes polítics immediats. Les tendències del romanticisme no eren alienes a aquest fenomen. Malgrat tot, la llengua de la Renaixença va resistir un cert temps a la revista Lluç, durant la Guerra civil, més del que hom sospitaria i molt menys del que era de justícia. Posteriorment s'hi tornà filtrar amb dificultats comunes a les de «Serra d'or», la revista de Montserrat, encara que més lleugerament, tant pel que fa al contingut de la revista i a la llengua, com al que repercutí sobre la revista i sobre el santuari a causa de les pressions rebudes. La revista es declarà per la llengua catalana l'any 1960.

Abans que es desvetllàs l'activitat política amb formes més o menys detectables, amb ocasió del referèndum de 1966, hom va insultar la comunitat del Santuari de Lluç amb un llenguatge fecal, tot posant-la al mateix nivell de Montserrat, fet que l'honora. Però qui va promoure els «no» a aquella

paròdia d'acció democràtica, en una de les proporcions més altes en tot l'Estat, ni era mallorquí i possiblement no havia estat mai a Montserrat.

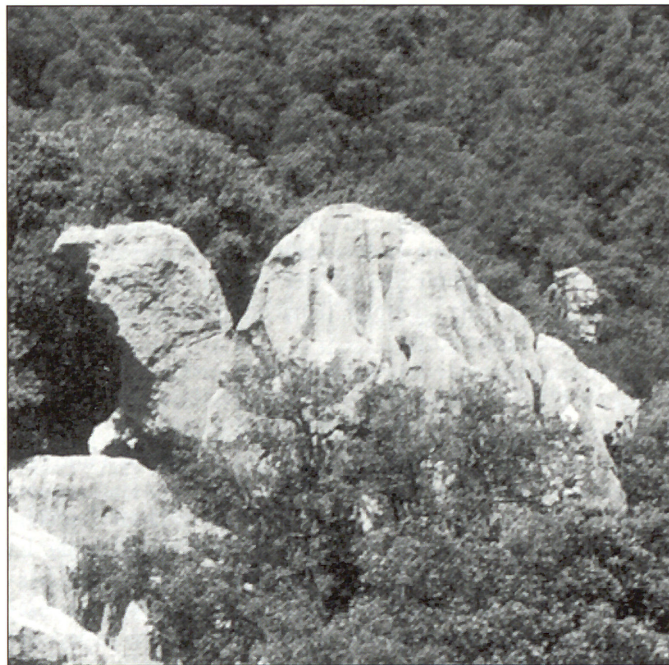
Passats uns anys, de manera més o menys declarada, persones que participaren a trobades de caire cultural o polític a Montserrat, també rondinaren per Lluc. És la persistència del sentit del lloc. Aquí, una altra vegada els poetes de la Coronació estenien un nou mantell protector als desvetladors de la consciència de poble. Els responsables de Lluc no podien ser insensibles a una reinterpretació d'uns valors quotidianament cantats. Hi ha unes constants antropològiques que als santuaris tenen una pervivència més declarada. Francesc Casanovas Mir, al seu poema *Sempre més*, compost poc abans de la coronació de la Mare de Déu de Lluc, ho digué en termes que avui no repetiríem:

*A dalt la serra de Lluch
S'han obert dues poncelles:
L'Amor de patria y la Fe
Del mateix brotet nasqueren.*⁴⁷

Malgrat hi hagi unes ressonàncies de la dita *Catalunya serà cristiana o no serà*, frase atribuïda al bisbe J. Torres i Bages, però mai localitzada als seus escrits, creim que Lluc ha tingut històricament unes ressonàncies que no es poden marginar. I és davant aquesta realitat on sembla que determinats corrents mallorquins tornen curts de vista. Són els que no tenen clar un projecte de país. Això és palès tant si treballen en la política com en la premsa. Tant si són membres de la clerecia, com si són ensenyants.

La trajectòria de Lluc no és aïllable de la de Mallorca. Les arrels històriques de la Mallorca actual i les de Lluc es nodreixen en el mateix solar. Els segles han configurat una i altra realitat. Per això, la tradició política que va atorgar a Mallorca una personalitat dins el món català, no la va fer un apèndix de Catalunya. Tampoc Lluc va ser un santuari fundat en dependència de Montserrat. De la mateixa manera així com no crec que respongui als anhels dels mallorquins una incorporació política a Catalunya, tampoc seria imaginable per a Lluc una relació de dependència respecte de Montserrat. Mai no l'ha tinguda i, pens, que una semblant possibilitat solament pot venir a l'enteniment d'alguns sectors avesats al centralisme, fins a un grau tan intens que del centralisme borbònic o franquista en fan el paradigma per al nostre present. Com que aital centralisme sembla desaparegut, n'hi ha que troben que cal cridar contra el centralisme català que mai no ha existit en els pressupòsits polítics que varen marcar els orígens de la Mallorca actual. Els valors antropològics, els trets socials i històrico-culturals de Mallorca demanen un Lluc amb pròpia personalitat. D'altra banda, eclesialment i eclesiàsticament Lluc té una configuració que deriva del seu camí dins el bisbat de Mallorca, que no admet certs tipus de dependències.

En canvi, els corrents sense projecte de país podrien quedar satisfets amb un repastament del significat antropològic de Lluc. Així es convertiria en un indret que atrau les masses per si mateix. La història i la cultura que han pastat Lluc quedaria oblidada, com ha estat preceptiu pels règims de l'Estat Espanyol, que es succeeixen des de Felip V. En aquesta línia caldria arrencar els mallorquins de «lo nostro», els que defensen el «mallorquí» en castellà, i altres semblants. Ni els orígens del santuari ni la Renaixença, ni la consciència actual de

Sa Tortuga (Lluc)

país permetran un aigualiment semblant. El ja vell Marià Aguiló, després de teixir una breu història dels orígens del Santuari de Lluc, acaba el seu homenatge poètic a la Mare de Déu coronada, amb aquesta identificació de la fe i de la llengua catalana amb Lluc:

*Al coronar vostra Imatge,
Conservaunos Fe y llenguatge,
Qu'ells sols saben vostre nom.*⁴⁸

La Mallorca dels grans mallorquins de la Renaixença no era concebible sense la fidelitat a la llengua catalana, que és la de la conquesta. A aquest fet bèl·lic es referia poc abans el mateix Aguiló. No entenien una Mallorca humiliada per la més recent conquesta borbònica. Quadrado havia escrit: «la raza borbònica que convertió este reino en la provincia más insignificante y desatendida de la nación».⁴⁹ Més que història és presentisme.

Hi ha visions més secularitzades i ideologitzades, que sovint es conjuminen amb la provincianització de Mallorca. El desconeixement de la història i la consegüent manca de projecte pensat des de l'illa deixa una mica a un costat el fenomen antropològic que és al fons de tot santuari. Es tracta d'una acceptació més del sucursalisme, mal endèmic de la majoria de les forces polítiques de Mallorca, dins el darrer segle de la nostra història.

Tot i que l'objectiu d'aquestes fulles no és principalment de caràcter religiós, cal dir que cap visió de Lluc que prescindeix de les seves arrels cristianes podrà contribuir al desenvolupament d'aquest santuari i més aviat podria provocar-ne una instrumentalització, amb tota la degradació que això significaria. No es tracta d'un risc imaginari.

Després d'aquestes disgressions al voltant de les connotacions antropològiques i històriques dels santuaris, retornant al cas que ens ocupa, observarem que durant anys a Lluc hi

hagué el Seminari Major dels Missioners dels SS. Cors. Atesa l'època, no mancava la qualitat científica ni la musical i es va desenvolupar un tipus de celebració quasi monàstica. Les semblances amb Montserrat eren majors, però aquell seminari pels anys 1940 no es va traslladar a Lluc per accentuar les semblances amb Montserrat ni tampoc dins els anys del post-concili en va sortir per afeblir-les. Lluc ha assolit una digna celebració, però amb pocs trets monacals. Té una oferta cultural, però amb mitjans molt senzills. L'acollida és de qualitat i de gran abast popular. La vall del Santuari de Lluc permet un tipus d'acampada i d'esplai, particularment al jovent, prou divers del de Montserrat.

Indubtablement, Montserrat ha estat un punt de referència per a Lluc. Però repetim que, cada poble, cada Església i cada època han contribuït a què el seu Santuari marià nodrís la vida espiritual i la cultural. Lluc no ha renunciat a allò que és arrel autèntica de fe i cultura. Per això Montserrat segueix essent un lloc estimat a Lluc. D'altra banda, cada santuari s'ha de vessar dins la pròpia església local i dins el propi poble. La qual cosa deriva en què Lluc ha de fer el seu camí dins Mallorca, amb els recursos de Mallorca, que fins i tot en les mateixes condicions de l'entorn immediat dins les respectives muntanyes són diversos dels de Montserrat.⁵⁰

També, en certa mesura la política a favor del poble de Mallorca té unes ressonàncies «dins el Cor de la Muntanya». Això hom pogué besllumar quan el joc normal i digne dels polítics no era permès i, a més, la política vigent tenia com un dels seus objectius cabdals anorrear entre nosaltres la consciència de poble diferenciat. Dins la democràcia segueix havent-hi una politització inevitable i necessària dels santuaris. La poca que s'ha practicat a Lluc ha posat a certs polítics davant una realitat consumada, que no és més que l'autodefensa de l'estructura més profunda dels pobles. Tot això es deu a què per entendre Lluc cal tenir un projecte polític per a Mallorca. D'aquí que aquesta politització sigui de consens. Per aquest motiu Lluc ha estat i és també un element pedagògic. Els mallorquins intel·ligents tenen l'avinentsa d'aprendre allò que un sistema escolar intencionadament va amagar. Tot això és ben compatible amb el joc de partits, que es desenvolupa a un altre ambient i amb uns altres recursos. ■

Josep Amengual i Batle

NOTES

(1) Hom me va demanar un breu escrit sobre Lluc i Montserrat, per a una publicació periòdica de Barcelona. Atès que el conjunt de treballs no s'ha publicat, he cregut que podia oferir-lo a la revista «Lluc». Agraesc l'atenció que ha tingut al publicar-lo.

(2) Rafel BUSQUETS, *Llibre de la invenció, y miracles de la prodigiosa figura de Nostre Señora de Lluc* (En la Estampa de Pera Frau Impresor de la Santa Inquisició. Año 1684).

(3) Vegeu allò que deim a la *Guía para visitar los Santuarios Marianos de Baleares*, Introducció. Coordinació. Mallorca, Ibiza y Formentera. Mapas. Menorca: Mn. Josep Sastre Portella. Fotografia: P. Melcior Fullana Riera, D. Antoni Capella, P. Emilio Velasco Triviño, Mn. Josep Sastre Portella, (María en los pueblos de España. Fe, Historia, Antropología, Devoción, Arte, 14) Ediciones Encuentro, Madrid 1997, pp. 41-43.

(4) Vegeu com el terme es va conservar durant l'època musulmana, i compareix al *Còdex català del Llibre del Repartiment de Mallorca*, Edició a cura de Ricard SOTO i COMPANYY (Fonts documentals del Regne de Mallorca 1 - Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear) Mallorca 1984, p. 178, es tracta de l'alqueria Deluc. La recent discussió a *La Remembrança de Nunyo Sanç. Una relació de les seves propietats a la ruralia de Mallorca*. Edició facsímil, transcripció i notes per Antoni MUT CALAFELL i Guillem ROSSELLÓ

BORDOY (Conselleria d'Educació i Cultura. Govern Balear) Palma de Mallorca 1993, pp. 59-62, prescindeix de referències arqueològiques.

(5) Cristòfor VENY, Les arrels prehistòriques del Santuari de Lluc, *Lluc* 64 (1984) 8(132)-11(135); Josep AMENGUAL i BATLE, Josep, Lluc dins Mallorca als ss. XVI-XVII, *Lluc* 64 (1984) 23(147)-24(148).

(6) Rafel JUAN, A l'entorn de les vetles a Santa Maria de Lluc, *Lluc* 64 (1984) 18(142)-21(145).

(7) Rafel JUAN MESTRE, *Mortig. Datos históricos sobre la alquería de Mortig*, Lluç 1972 (multicopiado) pp. 3-4. Cf. *Còdex català del Llibre del Repartiment*, p. 78. Un breu estudi a Josep AMENGUAL i BATLE, *Els orígens del cristianisme a les Balears i el seu desenvolupament fins a l'època musulmana*, I, (Els treballs i els dies, 36 - Editorial Moll) Mallorca 1991, pp. 484-486.

(8) És essencial l'estudi de Rafel JUAN - Gabriel LLOMPART, Los santuarios de Montserrat y de Lluc: una confrontación de orígenes, *Studia Monastica* 19 (1977), 361-385; Ramon ROSSELLÓ i VAQUER, *Mallorca i Montserrat. Notes històriques: segles XIII-XV* (Col·lecció «Jovellanos») Ciutat de Mallorca 1984. Vegeu-hi la introducció de Gaspar MUNAR i OLIVER, pp. 5-7. Curiosament, no al·ludeixen a aquests orígens Damià FERRÀ PONÇ - Gabriel SEGUÍ TROBAT - Josep OBRADOR SOCIES - Miquel DOLÇ DOLÇ, Lluc, Santuari de la Mare de Déu de, a *Gran Enciclopedia de Mallorca*, 8 (1989) [1992] 66-72; cf., AMENGUAL BATLE, *Guía para visitar los Santuarios Marianos de Baleares*, pp. 43-44.

(9) Vegeu G. LLOMPART - R. JUAN, a la introducció a l'edició facsímil de BUSQUETS, *Llibre de la invenció*, pp.5-7, on esmenten diversos pelegrins notables de Mallorca i els llocs principals, entre els quals cobra major importància el de Lluc.

(10) Gabriel LLOMPART, La més antiga estampa de la Mare de Déu de Lluc, *Lluc* 64 (1984) 14(138). L'autor ha insistit en altres escrits sobre el mateix punt.

(11) Gabriel REUS i MAS, *El clergat campaner o relacionat amb Campos. Segles XIII-XX*, I, *Els rectors i vicaris de Campos*, Campos 1994, p. 26. Bastants legats a diversos santuaris distribueixen una part a la Mare de Déu de Montserrat, a la de Lluc, etc. Cf. MUNAR, *Los Santuarios Marianos*, p. 126, se refereix a 1654; Lorenzo LLITERAS, *Artà en el siglo XIV. Capdepera-SonServera-SanLorenzo. Estudio y documentos*, Mallorca 1971, p. 107, esmenta un testament d'Artà de 1334, Bartolomé FONT OBRADOR, *Historia de Lluçmajor, I De la prehistòria al s. XIV*, Mallorca 1973, p. 310; CAPO VILLALONGA, *Historia de Lloseta*, II, p. 213. G. LLOMPART, *La Mallorca tradicional en los exvotos*, (La isla de la calma 4) (J. J. de Olaneta), Palma de Mallorca 1988, p. 87, làmina 43, reproduceix un exvot del s. XVIII, en el qual les ànimes del purgatori són entre les imatges de la *Mare de Déu del Puig* i la de *Montserrat*. Id. *Nostra Dona Santa Mana de Lluc* (Mallorca), *Analecta Sacra Tarracoenensis* 61-62 (1988-1989) 250; Id. La devoció mariana de Mallorca a la història de la pietat i a la iconografia, en *Nostra Dona Sta Maria dins l'art mallorquí*, pp. 23, 37-38.

(12) A. ALBAREDA - J. MASSOT i MUNTANER, *Història de Montserrat*, (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) Montserrat 1972, pp. 31, 131, 159, 283, que cita Rafel JUAN, A l'entorn de les vetles a Santa Maria de Lluc, *Lluc* 64 (1984) 18(142).

(13) José OBRADOR SOCÍAS, *Santa Maria de Lluch. Historia de su Colegiata (Mallorca)*, Palma de Mallorca 1952, p. 110, 113; Rafel JUAN MESTRE, *Escolanía de Lluc*. s. XVI, *Hojas de Lluc* 12, s.d., p. 2, i a Id., *L'Escola de Lluc, Comunicació Lluc*, Vnº. 3 (1978) 2-5, on hi ha aquestes i altres informacions.

(14) LLOMPART, La més antiga estampa, pp. 15(139)-16(140).

(15) Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, *Las Visitas Pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572), Edición y estudio*, II (Monumenta Maioricensis III), Palma de Mallorca 1963-1969, pp. 476-499, números 3906-4082.

(16) Joan VICH i SALOM, Primera visita pastoral a Lluch, *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 25(1934) 193-199 i PÉREZ, *Las visitas pastorales*, II, p. 478; OBRADOR SOCÍAS, *Santa Maria de Lluch*, p. 110.

(17) VICH i SALOM, *Primera visita pastoral*, p. 198 i PÉREZ, *Las visitas Pastorales*, II, núms. 3985-3986, pp. 486-487.

(18) Guillermo PONS, La cura de almas y la vida cristiana del pueblo en Mallorca bajo el pontificado de Don Juan Vich y Manrique de Lara (1573-1604), *Anthologica Annua*, 18 (1971) 530.

(19) Cf. MUNAR, *Los santuarios marianos*, p. 35.

(20) (III Premi Internacional Jaume Vicens Vives de Ciències Socials - Editorial Vicens-Vives - Fundació Caixa Barcelona) Barcelona 1990, pp. 222, 229-231, 290.

(21) El *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Mallorca*, 17 (1877) 121-126, du el document de la constitució d'una Junta diocesana per a pre-

parar la gran peregrinació a Roma, amb ocasió de cinquantè aniversari de la consagració episcopal de Pius IX. Hi figuren Mn. Miquel Maura i Montaner i Josep M. Quadrado. Possiblement es tracta de la comissió diocesana que organitzà la concentració del 21 de maig de 1877, vora Palma, al Santuari de la Bona Nova. En vista de l'èxit prepararen la de Lluc, per al 10 de juny de 1877, que no es pogué dur a terme. Però si que tingué un gran resultat la del 17 del mateix mes i any, al Puig de Pollença, cf. *Ibid.* pp. 173-174. Sembla que així la Comissió Organitzadora es va consolidar. Vegeu la crònica de Quadrado al «Diario de Palma» del 20/06/1877, reproduïda al butlletí del bisbat, pp. 226-229, on parla de la *prudente reserva* amb que es va expressar el P. Joaquim Rosselló, C.O..

(22) *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch los poetas mallorquins ab motiu de llur Coronació pontificia*. Any 1884, (Tipografia Catòlica-Balear) Palma [1884], pp. 82-85.

(23) Com es dedueix del títol del nostre treball, el seu abast és molt més limitat que el de Josep MASSOT i MUNTANER, *Els poetes de les Illes Balears i el Monestir de Montserrat*, *Randa*, 6: *Llengua i literatura a Mallorca*, Barcelona 1977, pp. 152-173, reelaborat a Id. *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*, (Textos i Estudis de Cultura Catalana 29) Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, on du el número XIV, pp. 196-223.

(24) Ramon BALLESTER, Any de Lluc a Mallorca. Un centenari popular i diocesà, *Serra d'Or*, 26, n. 297 (1984) (399) 31(400) 32.

(25) Vegeu el núm. 16/04/1880, p. 2, nota del «Diario de Manresa», núm. 70, 27/04, p. 1, visita del nunci; núm. 72, 29/04, p. 2, crònica de la pujada, tot esmentant J. M. Quadrado; núm. 73, pp. 2-3, 30/04, crònica del 24/04; núm. 74, 01/05, descripció de la imatge, signada per M. V.; núm. 75, 03/05/80, p. amb dues notes.

(26) «El Àncora» (revista) 1889, p. 76. MASSOT i MUNTANER, *Els poetes*, pp. 152-161 i 19-206, respectivament, dóna altres notícies.

(27) «El Àncora», núm. 58, 13/04/1880, p. 1.

(28) «El Àncora», núm. 67, 23/04/1880. La revista homònima, 1880, p. 136 va publicar la convocatòria del certamen musical.

(29) *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch*, pp. 86-87.

(30) Introit, Guia, núm. 1, 28/07/1884, p. 2. Vegeu expressions patriòtiques a *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch*, p. 3, Quadrado, p. 15, Costa i Llobera, p. 110, Pons i Gallarza, p. 116, Francesc Casanovas, p. 121, Marià Aguiló. Ramon BALLESTER, Any de Lluc, p. 32 [400], es fixà en aquesta conjunció de les manifestacions patriòtiques a les religioses, que caracteritzà a aquests exponents mallorquins de la Renaixença.

(31) ¿Perquè anam a Lluch?, *Guia*, núm. 2, 29/07/1884, p. 2.

(32) De tota manera, no sembla que hi hagi hagut mai una reciprocitat en les relacions dels catalans vers Lluc o altres indrets i manifestacions mallorquines, amb invitació o sense.

(33) *Guia*, núm. 1, 24/07/1884, p. 4.

(34) Vegeu el que escriu Josep MASSOT i MUNTANER, XIV. Els poetes de les Illes Balears i el Monestir de Montserrat, *Randa*, 6: *Llengua i literatura a Mallorca*, Barcelona 1977, p. 162, nota 26, reproduït a Id. *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*, (Textos i Estudis de Cultura Catalana 29) Curial Edicions Catalanes Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 207, nota 30: «Segons una carta de «Lo Rector de Lluc», conservada al ms. 1606 de la Biblioteca de Catalunya (epistolari de Tomàs Forteza), a «D. Juan Sureda y Verí», aquest és l'autor de Quina tradició més hermosa: «La firmará, com voleu, un vilafranquí».

(35) *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch*, p. 63.

(36) *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch*, pp. 111- 112. El poema sencer es troba a les pp. 110- 112. Vegeu altres referències a MASSOT i MUNTANER, *Els poetes de les Illes Balears*, nota 1, *Randa*, pp. 152- 153 i *Llengua*, p. 197.

(37) Henri KAMEN, La política lingüística a Catalunya a l'època moderna, *L'Avenç*, núm. 189, febrer 1995, p. 31.

(38) Josep AMENGUAL i BATLE, *Llengua i catecisme de Mallorca: entre la pastoral i la política* (Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Govern Balear) Mallorca 1991, pp. 133-138; 222-223, on hi ha un llistat d'una quarantena d'edicions, entre 1576 i 1898.

(39) Segons ho reproduí la Guia, núm. 5, 10/08/1884, p. 4, «L'ignorància» omet Santa Maria la Major d'Inca, i afegeix les de la Consolació de Sant Joan i de Santanyí, atès que les «Set germanes» són semblants en que tenen ermita pròpia i estan situades damunt un puig, raó que sembla convincent. Aquestes dues característiques les agermanen entre sí i amb la vuitena, la major, que és la de Lluc.

(40) *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch*, p. 4. El poema du com a títol «En la Coronació de la Mare de Déu de Lluch. 13 juliol-Any 1884».

Comença amb aquests mots: *Ama 'ls penyals la Verge soberana*, que es canten sovint a Lluc. El text complet vegeu-lo a les pp. 3-4.

(41) Rafel JUAN MESTRE, La qüestió de Lluc, *Lluc* 71 (1991) 11(179)-23(181), Josep AMENGUAL i BATLE, El centenari de la pujada dels Missioners dels SS. Cors a Lluc, *Lluc* 71 (1991) 3(171)-10(178) on se citen els documents de l'Arxiu del Ministeri de Gràcia i Justícia i els de la Congregació romana del bisbes.

(42) *Colección de varios escritos publicados por la prensa local con ocasión de los actos ejercidos y acuerdos tomados por el Sr. Obispo de Mallorca precedida de una carta de un católico á secas*, Palma 1896, pp. 195- 196.

(43) Joaquim ROSSELLÓ i FERRÀ, *Notas referentes a la Congregación de los Sagrados Corazones de Jesús y de María*, Palma de Mallorca 1940, p. 60.

(44) Bartomeu PERICAS, Els cent anys de la carretera de Lluc, *Comunicació Lluc*, 14/núm. 48 (1992) 1-2; cf. «Guia», núm. 4, 19/08/1884, p. 4, augura que amb aquesta via el santuari serà molt visitat.

(45) Gabriel LLABRÉS, Correspondència de Mossèn Gabriel Vaquer (1493 a 1530), I, *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 13 (1910) 76.

(46) Carta al P. Rosselló, 27/05/1995, «Collectanea Postulationis M. SS.CC.» 5 (1964) 62.

(47) *Homenatge que dedican o la Verge de Lluch*, p. 1 16.

(48) *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch*, p. 123.

(49) Cf. Pere FULLANA, La historiografia a Mallorca 1840-1890, a Id., Isabel PEÑARRUBIA - Antoni QUINTANA, *Els historiadors i l'esdevenir polític d'un segle a Mallorca (1839-1939)*, (Biblioteca Serra d'Or), Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1996, p. 64. Ometem textos de Miquel dels Sant Oliver, atès que són més coneguts.

(50) Cf Josep AMENGUAL i BALTE, Lluc a Mallorca, *Quaderns de Pastoral*, núms. 127-128 (1991) 14-15.

Dielectro Balear

Sociedad Anónima

► Gremi Fusters, 43
Polígon Son Castelló (ASIMA)
07009 PALMA DE MALLORCA
Telèfons: 20 44 64 (6 línies)

75 56 25 - 75 56 81 - 75 42 42

Fax: 75 82 29

ELECTRICITAT

► Carrer de la Pagesia, 68-B
Polígon Industrial
07500 MANACOR (Mallorca)
Telèfons: 55 53 51 - 55 55 55
Fax: 55 53 62

MAQUINÀRIA

► Extremadura, 21
07800 EIVISSA
Telèfons: 30 12 11 - 30 30 03
Fax: 30 02 57

IL·LUMINACIÓ

► Polígon Industrial, G 103
MAÓ (Menorca)
Telèfon: 36 17 09

► Polígon Industrial, 41-bis
07760 CIUTADELLA (Menorca)
Telèfons: 38 06 93 - 38 26 19
Fax: 38 64 29

AÏLLANTS

■ SEBASTIÀ MESQUIDA

L'ESGLÉSIA NOSTRA

CAP A UN NOU SÍNODE DIOCESÀ

En el moment d'un sínode

Començ a escriure aquestes retxes pensant en el significat de la paraula *sínode*, subratllat en la propaganda mateixa que es féu al començament de l'actual Sínode diocesà. Ja sabem que significa fer *camí junts*, dur endavant, en definitiva, una empresa comuna. Les veus de l'Església que han convocat aquest Sínode ho han fet, naturalment, pensant en el fet cristià dels nostres dies. És una ocasió, almanco, per a expressar certes conviccions ja velles, malgrat puguin no esser, com és clar, comunes.

QUAN ELS "CAMINS" SÓN DOS

La convicció més elemental que he d'expressar és que la pretensió del Sínode és percebuda i entesa des d'indrets diferents, des de situacions socials tallades per circumstàncies distintes, i que la planera proposta de fer "camí junts" pot ser entesa, en aquestes condicions, o com a senzillament revolucionària o com a simplista.

La doble situació a què em referesc la tendriem, per una part, en la plataforma o àmbit on l'Església oficial es mou, planteja i posa en moviment els seus projectes, i, per l'altra, a l'àrea on radica i fa la seva vida l'home del carrer, creient o no. Ja sé que la intenció expressa de l'Església és tenir ben present la història general, influir en ella i modificar-la; però l'únic que aquí he de subratllar és que una i altra estan *separades* i que, com a mols socialment generats per matrius distintes, tenen, es podria resumir, lleis pròpies i afanys autònoms. La vertadera qüestió estaria, per tant, en si ambdós afanys poden coexistir i aliar-se amb coherència i com una mena de continu, sense conflicte.

De moment caldria prendre nota, tal com jo ho veig, d'aquests dos mols. Per il·lustrar aquest esquema a vegades he acudit a la següent imatge: el mateix home que a la missa ha donat la mà al veïnat pot llavors no sentir-se legitimat a saludar-lo, tan sols, si el troba pel carrer. El que els dos homes, així, tenien de comú a l'àmbit del temple, no ho tenen, o bé es retreu o es retira, a l'àmbit de la vida ordinària.

Aquesta duplicitat, doncs, d'àmbits i de vida, i en darrer terme d'interessos reals, em sembla una circumstància determinant a l'hora d'emetre, comunicar i rebre la convocatòria del Sínode. I aquesta perspectiva fa presents, d'altra part, algunes altres qüestions que li estan lligades.

L'ORIGEN D'UNA DIVERGÈNCIA

Sense haver de recórrer als fets concrets del passat, avui podem entendre amb claretat que l'Església se separà necessàriament del corrent quotidià de la història quan, ja fa molts de segles —en realitat, pocs després del seu naixement—, rebé de mans de l'autoritat civil una participació decisiva en el mateix poder que regulava, precisament, aquesta història. D'aquesta manera l'Església abandonava, doncs, els afanys i les precarietats que, cara a la supervivència i al desenvolupament possible, tenen lloc per a tots els homes al si d'aquest inacabable cabal. I hagué de ser també d'aquesta manera com la història concreta i coneguda, contemplada ara des de les mateixes instàncies que li donaven forma i suport, s'oferí als ulls de l'Església com una forma d'esdevenir planament *admissible* i *admesa*, un fet com a "natural" i únicament qüestionable, si de cas, en determinades i accidentals *sortides de to*.

Ara podem entendre igualment, d'altra part, que l'Església, una volta establida al marge de la història comuna, hagué de donar a la seva vida i als seus projectes una configuració particular, nova, en definitiva una configuració *autònoma*. És un altre punt decisiu. L'Església es trobaria abocada a establir un camp i un àmbit senzillament propis i "distints", en relació a la resta dels homes, un camp i un àmbit que podríem dir *especialitzats*. Es convertiria en una mena de focus exclusiu al qual l'home del carrer, ja des d'una situació perifèrica i mancada, diríem, de *qualificació*, havia de mirar i d'acudir per tal de legitimar i alimentar la seva professió de fe. Diguem que des d'aquest moment la substància del cristianisme passava a cuinar-se, per a aquest home —i com ja succeïa amb la política—, fora del seu món, a una *altra part*.

L'Església s'hauria aixecat com una mena de *directora espiritual* del món que deim occidental, podem resumir, i des de tal posició pretendria, certament, administrar per a l'home contemporani el que anava concebent com a "espiritualitat" cristiana; però ignorava els afanys diaris i les lluites més definidores d'aquest home, és a dir, el camp concret on es movia la seva vida i on prenía forma, ineluctablement, el seu ésser.

Només cal afegir que amb la modernitat, ventall de moviments que han vengut a obrir nous i complexos camins en el teixit actual de la història, sembla que aquell abisme i aquella divergència no han fet més que augmentar. El mateix caminar

(Foto: Vicenç Matas)

de l'home ha aguditzat en ell la consciència, almanco, de la irremeiable solitud en què fa el seu peregrinatge, així com de la distància creixent des de la qual l'Església, assentada en aquella mateixa plataforma, fa les seves comunicacions i els seus gestos.

EL VERTADER REPTE

Des de tots els indrets del pensament avui se'ns diria, podem entendre, que el vertader repte el trobarem sempre a la història, perquè serà necessàriament a través d'ella, si de cas, com se'ns mostraran els secrets darrers de la nostra vida i les promeses que realment la il·luminen. Vet aquí el punt, doncs, tornant al llenguatge del principi, respecte del qual els intents més pretenciosos poden assolir les categories de verdadera revolució o de ximplera. Si l'esquema proposat és encertat, ens pot donar idea del que avui implica un intent de comunicació franca i completa, diguem, entre el que és l'Església oficial i l'home del carrer. La situació no es podria minimitzar, me sembla, cosa que senyal amb la doble convicció que, per això mateix, és alhora necessari i desitjable que la tal trobada succeeixi.

Vull acompanyar aquestes consideracions amb el fet que, tal com sembla que s'ha d'entendre, Jesús de Natzaret es vengué a situar, precisament, al centre de la història, al mateix ull on aquesta història neix i, prèvia a la presència d'interessos i condicionaments particulars, pot prendre encara la forma que sembli més genuïna. Jesús s'hauria situat en una espècie de punt *zero*, en el qual hi ha la possibilitat íntegra de contemplar les coses directament i de donar-les el lloc que les correspongui. Llavors caldria fixar-nos, em sembla, en els que serien, tal com ho puc

entendre, els dos afanys essencials que donaven vida a la pretensió de Jesús: el de la recuperació del Déu viu, segrestat de diverses maneres per institucions anquilosades com el Temple i la Llei, i el de la recuperació de l'home, desplaçat o anul·lat per la presència i la força dels poders. És evident que ambdós afanys entranyaven, cada un a la seva manera, una reivindicació directa i absoluta de la història, del que passa, senzillament, o deixa de passar en el fons de la nostra vida.

El conjunt d'aquests apunts, fets en ocasió del Sínode, intentaria senyalar a grans trets la naturalesa d'una situació i, en definitiva, el tipus de repte que aquesta situació suposa tant per al comportament general de l'Església com per a aquest Sínode. En relació al darrer, tan concret, gairebé s'imposa la contemplació de dues alternatives possibles. Una es podria entendre com la continuació d'una llarga inèrcia, i s'acomodaria als terrenys especialment coneguts i transitats per l'Església. En aquest cas el Sínode no passaria de ser una mena de convenció domèstica i podria donar la impressió de copsar l'èxit sense tan sols haver iniciat, en termes reals, un diàleg amb algú.. L'altra alternativa partiria d'una resolució a contemplar la situació global i a posar en marxa, més o menys, els recursos disponibles per a la resposta. Aquest camí seria dur i desconegut, i davant ell les forces es presentarien, sens dubte, minvades; però seria el principi d'una projecció fonamentalment saludable que no comportaria, d'altra part, enganys per a ningú. Seria un camí difícil, però, llavors sí, podríem dir que intentem fer-lo "junts". ■

Sebastià Mesquida

A la Ciutat dels Llibres

Lectures de Maria-Antònia Salvà

Julia i Capdevila, Lluïsa (ed.): *Lectures de Maria-Antònia Salvà*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1996, 288 pàgs.

M. A. Salvà no ha estat suficientment valorada en la literatura catalana moderna i els prejudicis han prevalgut en l'enfocament de la seva obra. Per posar les coses al seu lloc el llibre *Lectures de Maria Antònia Salvà* intenta situar la figura i l'obra de la poetessa en el conjunt de la intel·lectualitat de la seva època. Consta de dues parts: poemes i evocacions d'una banda, i estudis i assaigs –generals i concrets– de l'altra, arrodonits per una cronologia i una bibliografia. Les dues parts no són del tot equilibrades. És més fluïda la primera, basada en lligams personals, que abraça des dels poemes dedicats a la poetessa de M. Pessarodona i M. M. Marçal fins als articles breus de D. Sam Abrams, J. Triadú, C. Riera i V. Serra de Manresa. El primer, traductor de la seva obra, en «A la recerca de Maria Antònia Salvà» considera deguda a tres causes la seva manca de recepció i transmissió: el fet d'esser dona, de viure en el món rural i a Mallorca, motius que fora del seu context originari perden validesa i deixen d'esser vinculants. J. Triadú evoca el seu encontre amb el llibre *El Retorn*, conegut en el transcurs d'una malaltia de la seva joventut, i en comenta per damunt una sèrie de poesies, sobretot, «El poema de l'Allapassa». C. Riera publica una poesia de circumstàncies dedicada a la seva àvia, nina, amb la qual difícilment s'aconseguiria assolir l'ob-

M. A. Salvà

jectiu que el llibre preté de rehabilitar la poetessa. L'autora recalca l'amor materno-filial que desprèn i com Salvà utilitza un tema tocat en més d'una ocasió: la contemplació dels adormits. Especialment interessant és la correspondència de la poetessa amb el P. Miquel de Espulgues, el seu director espiritual. Fra V. Serra de Manresa es limita a una presentació breu i a l'edició de sis cartes, que ens mostren la religiositat i el franciscanisme de l'escriptora, així com la importància de la direcció espiritual del caputxí, de forta petjada en el camp literari, deixant a banda escrúpols fútils que l'anterior director de consciència, el mestre Costa i Llobera, un altre aturament, no li podia resoldre.

A la segona part I. Graña a «La personalitat literària de Maria Antònia Salvà» demostra com aquesta és el punt de trobada entre els dos mestres de l'Escola Mallorquina –l'articulista es demana si el terme és adequat– Costa i Alcover, i els poetes més joves. Estudia amb detall la relació de Salvà amb el grup d'escriptors de l'Associació per la Cultura de Mallorca entre 1923 i 1936, amb els quals comparteix idees i compromís quan signa el document del Comitè de relacions entre Catalunya i Mallorca i la «Resposta als catalans». La guerra ho fa emmudir tot. Mentre, adquireix un prestigi davant altres joves autors, inclosos els que trenquen amb la tradició poètica que ella encarna. Ll. Julià es referix a «Josep Carner en l'itinerari poètic de Maria Antònia Salvà». La font del treball és un epistolari valuós i força desequilibrat: 23 cartes de la poetessa enfront de 175 de Carner. Es tracta d'una amistat iniciada l'any 1903, basada en l'admiració mútua i que els anys 20 consolida la supremacia de Carner, convertit ara en mentor literari de l'escriptora. La guerra representa la ruptura d'aquesta relació reanudada l'any 1953, quan ideològicament estan ben separats. Tot i això l'*Antologia poètica* de 1957, prologada per Carner, representa la fi d'aquesta connexió literària. F. Lladó i Rotger, recolzant-se així mateix en l'epistolari nombrosíssim Ferrà-Salvà, presta atenció especial a la «Polèmica entorn a l'edició de les *Obres completes* de Maria Antònia Salvà (1944-1947)». M. Ferrà, que sempre ha animat Salvà a escriure i ha tingut cura de les seves edicions i traduccions, l'any 1944 intenta editar les obres completes de la poetessa, aleshores de setanta-cinc anys. L'articulista ens permet resseguir els problemes d'aquesta edició *non nata*, en un moment de forta censura, amb la llengua perseguida i amb un Riber –convers al nou estat de coses– disposat a ajudar (?) de Madrid estant. M. Tomàs es refereix al volum *Poesies* de 1910. L'autora repassa el contingut i datació del llibre, el seu procés de creació. En fa l'anàlisi temàtica, que divideix en tres apartats: poètic, la vida al camp i elements de la natura i els propis sentiments i la religió. Els dos últims articles estan dedicats a la tasca traductora de M. A. Salvà. M. A. Perelló i P. Rosselló a «L'itinerari de Mireia: De

Provença a Mallorca» es refereixen als orígens d'aquesta traducció, a les reticències de Salvà per emprendre la tasca, encoratjada per Carner. Per justificar-la, la poetessa addueix el parentiu entre el català de Mallorca i el provençal, la qual cosa legitima els dialectalismes emprats, i la seva coneixença pregonera de la vida del camp. Els autors analitzen aquesta *Mireia* anostrada, ennoblida, una recreació en summa, amb canvis motivats per la mètrica i la rima,

l'objectiu de la qual és guardar fidelitat a l'original i assolir una claredat total expositiva. Per últim, G. Albertocchi es refereix a «La traducció d'*I promessi sposi*», on es fa eco de la lluita mantinguda per Salvà amb l'editorial per morde la llengua. Defensa amb valentia la postura de mantenir formes dialectals i llegítimes. L'autor compara aquesta traducció amb altres castellanés, poc fidels a l'original per qüestions pseudopatriòtiques, i la qualifica de gairebé literal,

malgrat algunes reduccions i ampliacions, pecats venials al cap i a la fi, que no impliquen la condemna de la traductora.

El camí iniciat val la pena. Amb el temps caldrà aprofundir l'estudi de l'obra de M. Antònia Salvà i la d'altres membres de l'Escola Mallorquina. És una manera de rehabilitar-los a ells i a la pròpia Escola.

Maria del C. Bosch

Mostrador

Ponç Pons: *EL SALOBRE*. Pròleg de Sam Abrams. Barcelona, Edicions Proa («Els llibres de l'òssa menor», 181), 1997, 49 ps.

La creativitat poètica de Ponç Pons aquests darrers anys ha assolit un nivell d'extraordinària intensitat i bellesa. Cada llibre que publica és una fita rellevant de la poesia catalana actual. Després d'un període caracteritzat per l'abundància de poemes que per damunt tot eren una immersió en l'univers de vivències llibresques en el qual habita l'autor menorquí, a *El salobre* ens trobam amb un tema que a hores d'ara ocupa un lloc ben central en les preocupacions dels ciutadans balears: la problemàtica mediambiental. Amb els seus versos ben tallats i contundents, que sempre traspuen un posicionament que pot ser qualificat de militància ecologista, ens presenta un territori, la Menorca de les seves passions, amenaçada per un procés intens de degradació paisatgística. En qualsevol cas, els poemes de Pons, que guanyaren el Carles Riba de l'any 1996, són molt més que la manifestació d'un estat d'enamorament per la terra pròpia i, a

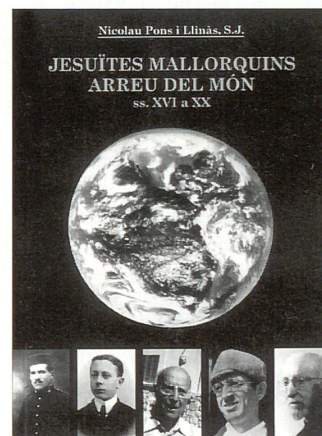
la vegada, el clam adolorit per la pèrdua de la seva perfecció. En els llibres de Pons sempre hi podem trobar la densitat d'aquells escriptors que saben pouar de la vida i la cultura. Precisament perquè utilitza aquesta doble matèria primera en els seus versos un bon lector mai no deixarà de trobar-hi suggerències i sorpreses.

Antoni Gili Ferrer: *APORTACIÓ AL CANÇONER POPULAR DE MALLORCA*. Tom III. Pròleg: Joan Veny i Clar. Palma, El Tall Editorial («El Calaix d'El Tall», 17), 1996, 218 ps.

El Pare Gili va ampliant de manera considerable el corpus conegut del cançoner popular mallorquí, completant els quatre extensos volums que va recopilar el Pare Rafel Ginard fa unes dècades. Ben igual que en els dos volums anteriors, els materials han estat classificats d'acord amb un doble criteri bàsic: el geogràfic —el lloc a què fan referència— o el temàtic —la religió, per exemple—, i també el subtemàtic, en els casos que faci falta —doctrina, església, festes...—. De la lectura de l'aplec en podem treure la conclusió que sol ser l'habitual en

acostar-nos al cançoner tradicional: intuïció del llenguatge, enginy, adaptabilitat màxima a les necessitats expressives de la gent en les més diverses situacions que la vida els planteja...

Nicolau Pons i Llinàs: *JESUÏTES MALLORQUINS ARREU DEL MÓN. SS. XVI A XIX*. Santa Margalida, 1997, 317 ps.

Fonamentalment es tracta d'un inventari dels jesuïtes mallorquins que per una o altra raó destacaren durant la seva vida. L'autor els ha agrupat d'acord amb criteris temàtics: els qui

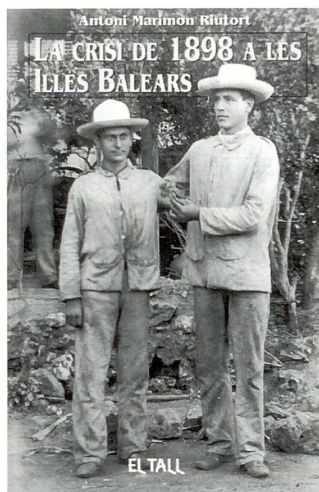
foren homes de govern de la Companyia; els qui feren aportacions valuoses a les ciències i les arts; els escriptors; els màrtirs i els sants; els qui feren obres rellevants a Amèrica i Filipines, a l'Àfrica i l'Índia; els qui es dedicaren a l'apostolat social; i una partida d'apartats més igualment interessants. L'aportació de Nicolau Pons és d'una gran utilitat per accedir al coneixement de la relació de Mallorca amb la Congregació dels jesuïtes, el pes religiós, social i cultural de la qual ha estat ben determinant al llarg dels segles.

Pere Gabriel: *EL MOVIMENT OBRER A LES BALEARS (1869-1936)*. Palma, Edicions Documenta Balear («Quaderns d'Història Contemporània de les Balears», 2), 1996, 64 ps.

Tot just vint-i-tres anys després d'haver publicat el seu primer estudi sobre el tema, Pere Gabriel ens ofereix una síntesi sobre la història de l'obrerisme mallorquí organitzat sindicalment i políticament. El període que abasta va de la I^a República fins a l'inici de la guerra civil. Paral·lelament al

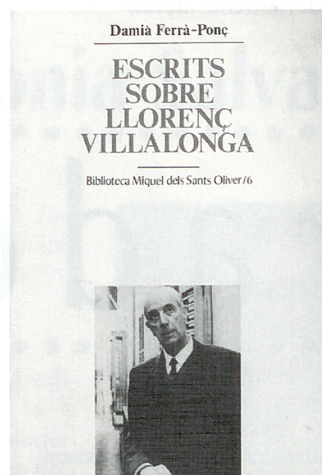
desenvolupament del procés d'industrialització —tímid, però de cap de les maneres inexistent—, a les Balears es va manifestar un moviment obrer que va identificar-se amb els diferents corrents ideològics, des del sindicalisme catòlic fins a l'anarquisme, passant pel republicanisme i el socialisme. Els protagonistes d'aquest moviment foren les primeres víctimes, i també les més nombroses, de la repressió carnissera que va desencadenar-se l'any 1936 a l'illa a causa de la victòria dels sublevats contra la legalitat republicana. Aquesta fou la pàgina més cruel de la història d'aquell grup social que dins el context conservador i rural mallorquí sempre es va haver de moure entre les actituds heroiques i l'amenaça de la repressió.

Antoni Marimón Riutort: *LA CRISI DE 1898 A LES BALEARS. REPERCUSSIONS POLÍTIQUES I IDEOLÒGIQUES DE LES GUERRES DE CUBA I FILIPINES*. Pròleg de Sebastià Serra. Palma, El Tall Editorial («El Tall del Temps», 27), 1997, 184 ps.

L'autor ens ofereix un tast més dels seus estudis sobre l'època de la fi de segle. Aquesta vegada es concentra en les repercussions que el desenllaç de les guerres colonials va tenir sobre les Balears. El clima patriòtic i militarista va originar tot un festival d'afirmacions espanyolistes, de les quals gairebé no se'n va alliberar cap força social o ideològica de l'illa. La derrota militar i la consegüent pèrdua de les colònies va produir una reacció

crítica envers la concepció de l'Estat i el funcionament polític del sistema de la Restauració. Fou l'hora del regeneracionisme, del republicanisme i del regionalisme. El moment de la teorització definitiva del mallorquinisme polític a càrrec de «La Almudaina» i de M.S. Oliver. Els dos darrers capítols del llibre fan referència a Menorca i Eivissa.

Damià Ferrà-Ponç: *ESCRITS SOBRE LLORENÇ VILLALONGA*. Pròleg i edició a cura de Pere Rosselló Bover. Barcelona, Universitat de les Illes Balears/Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Miquel S. Oliver», 6), 1997, 276 ps.

L'autor fou un dels principals estudiosos de l'obra del creador de *Bearn* en la dècada dels setanta. Entre Ferrà-Ponç i Villalonga aleshores hi hagué una intensa relació d'amistat. Malgrat el temps que ha transcorregut d'ençà de la seva aparició —sobretot a «Lluc» i «Randa», i també com a pròlegs a diferents llibres—, els articles conserven tot el seu interès, i fins i tot encara permeten comprovar les personals perspectives de lectura que Ferrà-Ponç va introduir. El cos de l'obra es divideix en dues grans parts: la primera fa referència als aspectes biogràfics i ideològics; la segona, a les idees estètiques i les influències literàries. Ha estat una bona iniciativa aprofitar la celebració del centenari del naixement de Villalonga per a fer un volum d'un aplec d'articles que a causa que es trobaven dispersos no podien ser tinguts presents en la mesura que ho mereixen per la seva qualitat.

Josep Massot i Muntaner: *GUERRA CIVIL I REPRESSIÓ A MALLORCA*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Serra d'Or», 188), 1997, 270 ps.

En la mateixa línia que en les ocasions precedents, l'historiador Massot i Muntaner ha recollit en aquest volum diversos estudis que en la majoria dels casos ja havia publicat prèviament. Amb l'esment dels títols de les diferents parts, podrem assabentar-nos dels temes que s'hi tracten: *Mallorca durant la guerra civil (1936-1939)*, *Mateu Torres Bestard i els primers mesos de la guerra civil*, *Manuel Pérez i el desembarcament de Bayo*, *La trama civil de l'Alzamiento a Mallorca*, *Gènesi i ressò del desembarcament de Bayo*, *Arconvaldo Bonacorsi, un mite incòmode*, *El feixisme a Mallorca durant el 1936, segons un testimoni català*, *Georges Bernanos i la repressió nacionalista a Mallorca*, *Karl Otten, un antifeixista alemany a Mallorca* i *Les gestions humanitàries del cònsol Allan Hillgarth*.

Ramon Bassa/ Miquel F. Oliver: *LES ESCOLES D'ESTIU DE MALLORCA (1968-1996)*. Pròleg de Marta Mata. Palma, Edicions Ferran Sintès («Col·lecció Educació i Societat», 3), 1997, 187 ps.

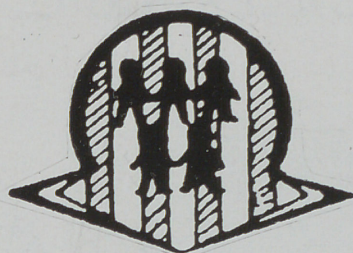
El paper de l'Escola d'Estiu ha estat cabdal en el procés de renovació educativa que s'ha produït a la nostra illa les darreres dècades. Hi ha aportat esperit crític, afany de descoberta de

noves metodologies, voluntat d'arrelament de l'escola en el seu entorn, una aposta decidida per l'ús del català com a vehicle de l'aprenentatge... I tants altres plantejaments importants que han ajudat a formar un planter prou ampli d'ensenyants compromesos amb un model educatiu de país.

L'edició del llibre ha estat una manera ben encertada de celebrar que l'Escola d'Estiu de Mallorca hagi arribat als seus vint-i-cinc anys d'existència.

Josep Estelrich i Mieres: *REPÚBLICA, GUERRA CIVIL I POSTGUERRA A SANT JOAN. EL MÓN DE LA PAGESIA*. Pròlegs de Sebastià Serra Busquets i Pere Sampol i Mas. Sant Joan, Monografies Santjoaneres, 6, 1997, 167 ps.

El llibre té un contingut dual: d'una banda, ens trobam amb una mostra de memorialística —el Sant Joan, i per extensió l'illa en la seva globalitat, dels anys trenta i quaranta—, en la qual sobretot accedim a la realitat de la Mallorca pagesa en un temps de transició tecnològica i de daltabaix històric —la guerra i la postguerra; de l'altra, són els escrits d'un autor que tota la vida va exercir amb orgull de pagès. Un home de la terra, això sí, que coneixia a fons la cultura que el món rural havia originat i que, a la vegada, va viure intensament, amb passió, la problemàtica econòmica i política del camp mallorquí. L'aposta pel sindicalisme, pel cooperativisme, per la renovació tecnològica, per la concentració parcel·lària... són algunes de les propostes d'un home que volgué que els pagesos de l'illa poguessin aspirar a tenir esperances i garanties de futur.

FUNDACIÓ
«SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura
estam al vostre servei

Demanau informació a:
Carrer del Mar, 6 - 3er • 07012 PALMA

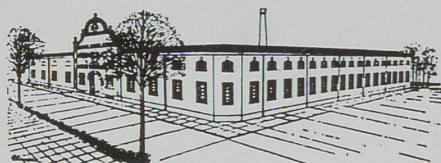

Restaurant
SA FONDA

ESPECIALITATS
CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT - PAELLA

Tel. 51 70 22

LLUC

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

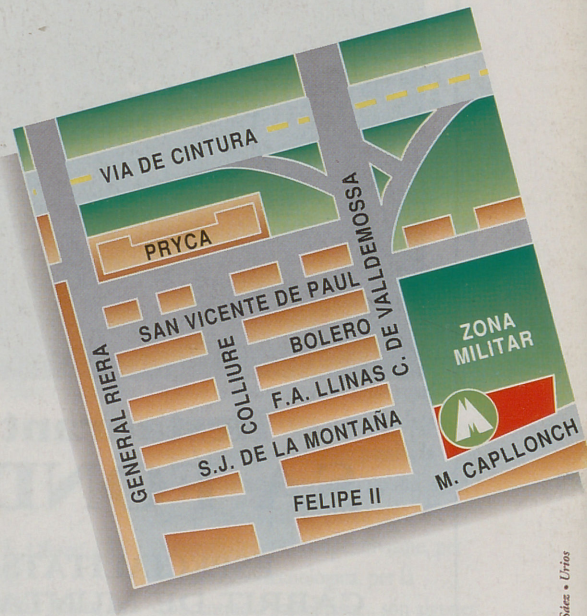

BANYS, TRESPOLS I REVESTIMENTS,
CALEFACCIÓ, AIRE CONDICIONAT...

TOT

de Massanella

Roca

 MASSANELLA S.A.

Ctra. de Valldemossa, 44. - Tel 75 03 45 - Palma